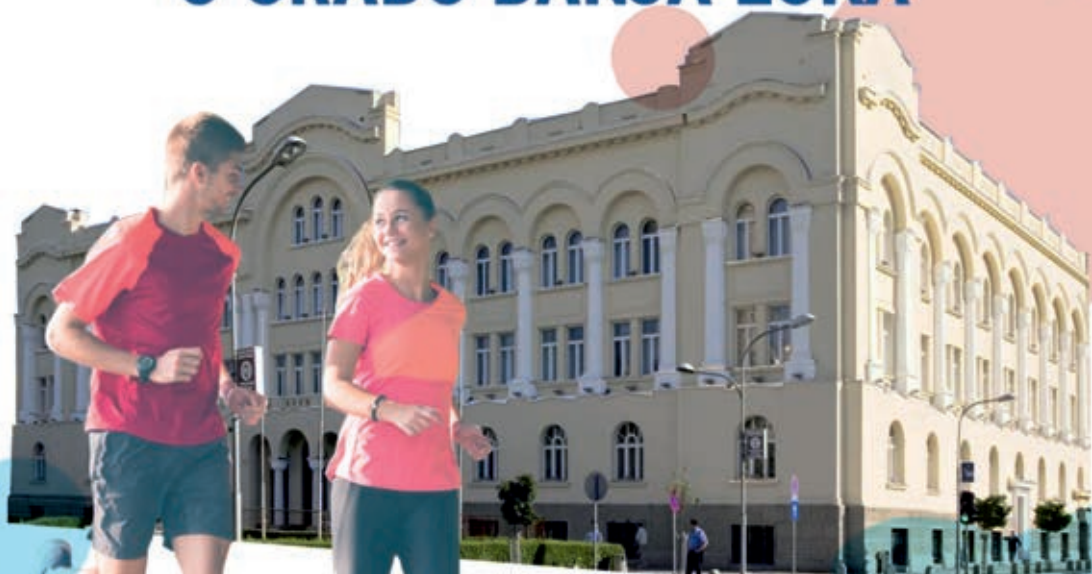

MLADI I SLOBODNO VRIJEME U GRADU BANJA LUKA

Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Radomir Zrnić
Doc. dr Boris Spasojević
Sanja Vučković
Aleksandra Stanivuk
Stefan Janković, MA

Prof. dr Duško Vejnović

Prof. dr Radomir Zrnić

Doc.dr Boris Spasojević

Sanja Vučković

Aleksandra Stanivuk

Stefan Janković, MA

**MLADI I SLOBODNO VRIJEME
U GRADU BANJA LUKA**

Prof. dr Duško Vejnović
Prof. dr Radomir Zrnić
Doc. dr Boris Spasojević
Sanja Vučković
Aleksandra Stanivuk
Stefan Janković, MA

Mladi i slobodno vrijeme u gradu Banja Luka

Banjaluka, 2023. godina

Mladi i slobodno vrijeme u gradu Banja Luka

Izdavači:

Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci
Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna,
bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka
Forum nevladinih organizacija, Banja Luka
Naučno udruženje Sociološki diskurs, Banja Luka

Za izdavače:

Prof. dr Duško Vejnović

Recenzenti:

Prof. dr Ostoja Barašin
Dr Darko Matijašević

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Duško Vejnović

Urednik:

Boris Trivanović, MA

Lektor:

Doc. dr Biljana Bepaljko

Štampa:

Grafopapir d.o.o. Banja Luka

Za štampariju:

Mr Damir Kljajić

Tiraž:

500 primjeraka

PREDGOVOR

Budućnost mladih je u bogatstvu i jedinstvu različitosti

Pred vama, nama je knjiga-publikacija na temu “**Mladi i slobodno vrijeme u gradu Banja Luka**”, koja je rezultat istraživanja koji su sproveli studenti drugog ciklusa studija Fakulteta fizičkog vaspitanja i sporta u sardanji sa odgovornim profesorima na nastavnim predmetima Sociologija slobodnog vremena, Sociologija sporta te Metodika sportske rekreacije u slobodno vrijeme. Zahvaljujemo se institucijama i pojedincima koje/i su provele/i anketiranje: zaposleni u ustanovama Dom omladine Banja Luka, Ministarstvu porodice, omladine i sporta; saradnici u Gradskoj upravi grada Banja Luka, Fudbalski klub Borac, Fudbalski klub Krupa, saradnici u Fudbalskom savezu Republike Srpske, Omladinski rukometni klub Banja Luka, studenti Fakulteta fizičkog vaspitanja i sporta, Pravnog fakulteta, Fakulteta političkih nauka, Šumarskog fakulteta, Fakulteta bezbjednosnih nauka našeg Univerziteta u Banjoj Luci; treneri fitnes studija Supreme i mnogi drugi sportski klubovi i savezi koji su nam izašli u susret i omogućili da realizujemo ovaj projekat. Osobine jednog maloljetnika se izgrađuju tokom života u procesu interakcije ličnosti, kao rezultat mnogobrojnih uticaja i iskustava, kada se razvijaju stavovi, navike, moralne vrijednosti i životni ideali. Svaki čovjek nosi individualne crte ličnosti koje se razlikuju u pogledu karaktera, temperamenta, intelektualne i voljne sfere. Dakle, ako se ličnost u procesu svog formiranja ne nalazi pod dejstvom pozitivnih uticaja, ako se ne vaspitava u duhu zdravih težnji, ona se ne može formirati u pozitivnu ličnost. Osobine jednog maloljetnika se izgrađuju tokom života u procesu interakcije ličnosti, kao rezultat mnogobrojnih uticaja i iskustava, kada se razvijaju stavovi, navike, moralne vrijednosti i životni ideali. Svaki čovjek nosi individualne crte ličnosti koje se razlikuju u pogledu karaktera, temperamenta, intelektualne i voljne sfere. Dakle, ako se ličnost u procesu svog formiranja ne nalazi pod dejstvom pozitivnih uticaja, ako se ne vaspitava u duhu zdravih težnji, ona se ne može formirati u pozitivnu ličnost. Osobine jednog maloljetnika se izgrađuju tokom života u procesu interakcije ličnosti, kao rezultat mnogobrojnih uticaja i iskustava, kada se razvijaju stavovi, navike, moralne vrijednosti i životni ideali. Svaki čovjek nosi individualne crte ličnosti koje se razlikuju u pogledu

karaktera, temperamenta, intelektualne i voljne sfere. Dakle, ako se ličnost u procesu svog formiranja ne nalazi pod dejstvom pozitivnih uticaja, ako se ne vaspitava u duhu zdravih težnji, ona se ne može formirati u pozitivnu ličnost. Osobine jednog maloljetnika se izgrađuju tokom života u procesu interakcije ličnosti, kao rezultat mnogobrojnih uticaja i iskustava, kada se razvijaju stavovi, navike, moralne vrijednosti i životni ideali. Svaki čovjek nosi individualne crte ličnosti koje se razlikuju u pogledu karaktera, temperamenta, intelektualne i voljne sfere. Dakle, ako se ličnost u procesu svog formiranja ne nalazi pod dejstvom pozitivnih uticaja, ako se ne vaspitava u duhu zdravih težnji, ona se ne može formirati u pozitivnu ličnost. Posljednjih godina suočeni smo sa naglim porastom rizičnih oblika ponašanja kod mladih (pušenje, alkoholizam, narkomanija). Zabrinjavajuće je kako mladi danas ne vode računa o svom zdravlju i tako malo cijene svoju mladost i sve vrijednosti koje su stekli. Istraživanja pokazuju da veliki broj mladih želi da mu je "danas lijepo", ne razmišljajući kakav rezultat njihovi postupci mogu proizvesti u budućnosti. Često se pitamo zašto mladi upotrebljavaju droge. Razlozi su mnogobrojni i različiti. Oni to čine zbog izazova, radi bjekstva i ličnog mentalnog zadovoljstva. Pojavljuje se i znatan uticaj grupe vršnjaka i njihov pritisak u društvu. Mladi najčešće biraju negativne uzore kao spas i sigurnost. Oni traže identitet u totalnoj identifikaciji sa onim što ne treba da budu, umjesto da se bore za osjećanje realnosti, koja danas nije nimalo lijepa. Mladi idu tokovima oštih suprotnosti, a razlog za to je činjenica da mladi čovjek još nije potpuno formiran u fizičkoj, intelektualnoj i socijalnoj sferi. Mlad čovjek ima jaku želju i potrebu da se uklopi i bude prihvaćen u društvu, ali načini na koje to postiže su često pogrešni. Uz to, mladi danas dosta neozbiljno shvataju alkohol i opojne droge, te iste olako i konzumiraju. Bilo da je to iz radoznalosti, razočarenja, želje da se bude prihvaćen ili pod pritiskom društva, ishod je isti i mi se suočavamo sa sve većim brojem mladih koji konzumiraju opojne droge. Ono što je uočljivo za zemlje u tranziciji, a time i za Bosnu i Hercegovinu, Republiku Srpsku, pa i grad Banja Luku je određena zatvorenost institucija koje su nadležne za brigu o mladima u novonastalim društveno-ekonomskim i društveno-političkim odnosima. Posljedica takvog stanja su podaci o porastu maloljetničke delinkvencije i drugih oblika društveno neprihvatljivog ponašanja mladih. Stručnjaci različitih područja djelovanja pokušavaju pronaći odgovor zašto mladi koji su izloženi rizičnom ponašanju ne usvajaju rizično ponašanje, za razliku od drugih koji se nalaze u istim ili

sličnim okolnostima, a koji im podliježu. Rizična ponašanja mladih, kao i odraslih, neminovno je razmatrati u kontekstu generičkog modela koji polazi od posebnih crta ličnosti, kulturnog konteksta, socijalno-ekonomskog okruženja, obrazovanja i drugih faktora na mikro i makro planu. Rezultati različitih istraživanja ukazuju na mnoštvo problema u području odgoja i obrazovanja. Marginalizovanje problema koje se primjećuje u socijalnoj okolini pridonosi porastu rizičnih ponašanja djece i mladih. Tako pod socijalno neprihvatljivim ponašanjima mladih podrazumijevamo širok spektar ponašanja koja narušavaju norme i vrijednosti određene društvene grupe ili društva, odnosno prelaze granicu dopuštenog. Stručnjaci različitih naučnih područja pokušavaju iznaći odgovor na pitanje zašto neka djeca i mladi koji su izloženi rizičnim činiteljima ne usvajaju rizično ponašanje, za razliku od drugih koji se nalaze u istim ili sličnim okolnostima, koji im ne podliježu. Kao socijalno neprihvatljiva ponašanja najčešće se navode: konzumiranje alkohola, droge, opijata, duhana, napuštanje škole, skitanja, posjećivanje ugostiteljskih objekata, kladionica, maloljetnička delinkvencija. Aktivno organizovanje slobodnog vremena postaje nezaobilazna preokupacija brojnih nauka, svakodnevno prisutniji problem, koji zahtijeva veću pažnju na području obrazovno-vaspitanog rada mladih. Slobodno vrijeme kao aktuelan socijalni fenomen savremenog društva zahtijeva stalni nadzor, a predmet našeg istraživanja su oblici i sadržaji „pražnjenja“ – korišćenja slobodnog vremena i obrazovno-vaspitna uloga u lokalnoj zajednici Banja Luka. Mladi u ovom razvojnom periodu imaju niz poteškoća, kako u školi tako i u porodici, nesigurni su za svoju budućnost, jer ne znaju kuda i kako dalje. Slobodno vrijeme mladih je novi problem. Pitanje je kako ga organizovati, sa kim ga provesti, koje aktivnosti ispuniti i osmisliti. Na konkretnom uzorku potrebno je utvrditi da li mladi imaju slobodnog vremena, kako ga i gde provode, kojim aktivnostima ga ispunjavaju i šta ih najviše privlači. Pored navedenog, interesuje nas kakav je odnos roditelja, trenera, nastavnika i škole prema omladini i prevenciji društveno-štetnog ponašanja u postmodernizmu. Kako mladi provode slobodno vrijeme? Uz primijenu deskriptivno-analičke metode i metode teoretske analize, korišćenjem upitnika od niza pitanja, sa zahtijevnim brojem ispitanika došli smo do rezultata koji su prikazani tabelarno u procentima, kao i kvantitativne vrijednosti područja odnosa između utvrđenih problema, slobodnog vremena i vaspitno-obrazovnog procesa mladih. Dalje se analiziraju osnovne determinante porodice koje mogu izazvati devijantno ponašanje

mladih. Uzroci različitih vidova devijantnog ponašanja mladih nalaze se u poremećenoj porodičnoj atmosferi i emocionalnim odnosima među članovima porodice, i vrlo često u poremećenoj bračnoj dijadi. Veliki broj istraživanja pokazuje da su porodične varijable dominantnije i jače u razvoju devijantnog i rizičnog ponašanja od vanporodičnih. Rezultati mnogih istraživanja ukazuju na činjenicu da disfunkcionalna porodica često uzrokuje devijantnost njenih članova. Društvo u kome živimo u značajnoj mjeri karakterišu procesi (samo)razaranja, koji su u nekim područjima društvene realnosti došli do faze gdje je opravdano govoriti o razorenom društvu. Kriza identiteta, psihička opterećenja, rušenja sistema vrijednosti gdje je politička moć iznad zakona, besperspektivnost, ekonomska zavisnost zbog nezaposlenosti predstavljaju posledice koje stoje u uskoj vezi sa socioekonomskom i kulturnoistorijskom situacijom u društvu. Standard omladinske populacije (ekonomski faktor) jeste činilac koji odlučujuće utiče na stepen zadovoljavanja kulturnih potreba, jer što je standard niži količina materijalnih sredstava koja se može izdvojiti za zadovoljavanje bilo koje potrebe je sve manja. Mladi prvi reaguju na društvene promjene i zaokrete i oni prvi snose posljedice tih promjena, a po nekim autorima omladina predstavlja jednu od najranjivijih grupa u procesu tranzicije. Teško je promijeniti položaj omladine bez opštih promjena u cijelom društvu. Položaj omladine je, s jedne strane, proizvod opšteg stanja u društvu, a s druge strane, proizvod djelovanja sistematskih mjera na poboljšanje katastrofalnog stanja u kome se današnja omladina nalazi. Vrijednosti i norme su veoma značajne u održanju kulture i društva, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, grada Banja Luke i zajednice kao cjeline. Proces kojim čovjek uči vrijednosti, norme i kulturu društva naziva se socijalizacija i nju treba gajiti i njegovati. Devijacije su postupci ne prihvatanja vrijednosti i normi i njih nažalost ima puno kod mladih ljudi, ali i odraslih. Iako društva nastoje da očuvaju svoje vrijednosti i norme, u određenim situacijama zapadaju u stanje anomije kao stanje u kojem se razaraju vrijednosti, norme i dominantni kulturni obrasci i prevladava anomija, nemoralnost i bezakonje. To je opasno stanje dezintegracije društva. Ne smije se dozvoliti zarobljavanje društva, države, zajednice..., rješenje je u pravnoj, modernoj demokratskoj državi, u vladavini zakona...

Glavni i odgovorni urednik

SADRŽAJ

UVOD.....	11
1. SOCIOLOGIJA I REKREACIJA SLOBODNOG VREMENA.....	13
1.1. Fenomen slobodnog vremena u savremenom društvu	14
1.1.1. Podjela slobodnog vremena	16
1.1.2. Uticaj slobodnog vremena	18
1.1.3. Uticaj vršnjačkih grupa.....	19
1.1.4. Uticaj ulice	21
1.2. Slobodno vrijeme, dokolica, besposlica	24
1.3. Slobodno vrijeme i mladi	25
1.4. Omladinska politika i mladi	26
1.4.1. Omladinska politika u Republici Srpskoj.....	29
1.4.2. Omladinska politika u gradu Banja Luka	32
1.4.2.1. Misija i vizija omladinske politike Banja Luke	34
1.4.2.2. Moto omladinske politike Banja Luke.....	35
1.4.3. Ključni principi rada omladinske politike Banja Luke.....	35
1.4.4. Izazovi za omladinsku politiku	36
1.4.5. Okvir javnih politika Evropske Unije usmjeren mladima	37
1.4.6. Omladinska politika Republike Srpske i Banjaluke u korelaciji sa Evropom i svijetom.....	39
1.5. Medijski i kulturni aspekt slobodnog vremena	41
1.6. Rekreacija slobodnog vremena.....	44
1.6.1. Uticaj faktora slobodnog vremena i savremenog života na rekreaciju mladih	46

1.6.2. Planiranje i programiranje sportske rekreacije u slobodno vrijeme	48
1.6.3. Sportska rekreacija mladih u slobodno vrijeme	50
2. METODOLOGIJA EMPIJSKOG ISTRAŽIVANJA	53
2.1. Opis uzorka	54
2.2. Mjerni instrument	54
2.3. Statistička obrada	59
3. REZULTATI	61
4. DISKUSIJA.	71
5. ZAKLJUČAK.	78
6. LITERATURA	81

UVOD

Danas u XXI vijeku živimo u jednom svijetu prepunom problema, ali i neslućenih planova, programa i obećanja i mogućnosti koje budućnost pruža. To je svijet brzine i tranzicije, svijet pun promjena i raznih društvenih podjela kao i dejstva moderne tehnologije na prirodnu sredinu. Međutim, danas raspolažemo mogućnostima i imamo sve u svojim rukama da odlučujemo kako ćemo sprovoditi slobodno vrijeme, što je u prošlosti bilo nemoguće i nezamislivo. Slobodno vrijeme mladih tema je kojom ćemo se baviti i bazirati u ovom Projektu. Sam pojam slobodnog vremena u savremenom društvu je svojevrstan osjećaj ubrzanog prolaska vremena, te sve učestalije fraze pojedinaca kao što su: ne stignem, nisam dobro organizovn/a i nemam vremena, podosta je neshvatljiv zbog svojih nejasnih granica s ostalim obavezama u ljudskoj svakodnevnicu. Slušajući starije članove društva i njihove komentare na načine provođenja slobodnog vremena mladih uočavamo da je došlo do velikih promjena u navedenom aspektu života unazad nekoliko decenija. Ubrzano tempo života i razvoj modernih tehnologija – prije svega računara i mobilnih telefona, jedni su od prvih aspekata za koje možemo utvrditi da su unijele promjene u načinu provođenja slobodnog vremena. Sam razvoj tehnologije na šta se prvenstveno misli na pojavu “pametnih uređaja” kao i ubrzano tempo i ritam življenja unijeli su enormne promjene u načine sprovođenja slobodnog vremena ljudi. Kako stariji članove našeg društva navode, gdje ujedno možemo zaključiti manje-više da je pored radnih obaveza i njihovo slobodno vrijeme bilo isplanirano i isprogramirano, dok mladi danas na potpuno drugačije načine sprovode svoje slobodno vrijeme. Na osnovu tih priča i pripovijedanja možemo zaključiti da su se desile značajne promjene u načinima sprovođenja slobodnog vremena u posljednjih nekoliko decenija. Na osnovu svega navedenog u prethodnom tekstu postavljaju se sledeća pitanja:

- *Da li mladi danas kvalitetnije sprovode slobodno vrijeme nego naši stariji?*
- *Da li su kvalitetnije mogućnosti za sprovođenje slobodnog vremena?*
- *Koliko efikasno mladi danas sprovode slobodno vrijeme?*
- *Koliko mladi imaju “praznog hoda” u svom slobodnom vremenu?*

Ovo su samo neka pitanja koja se možemo zapitati kako i na koji način sprovodimo slobodno vrijeme, kako mladi sprovode slobodno vrijeme u Ba-

njoj Luci, to su samo neka od pitanja oko kojih će se bazirati naša tema rada u ovom Projektu. Na početku ćemo objasniti ciljeve i svrhu rada te navesti istraživačka pitanja na koja želimo odgovoriti u ovom radu. Kako bismo što kvalitetnije razumjeli problematiku slobodnog vremena objasniti ćemo navedeni pojam te u kakvom su, prema istom, odnosu koncepti besposlica i dokolica. Ukratko ćemo ukazati na kontekst savremenog društva kako bi što jasnije ušli u tematiku savremenog načina provođenja slobodnog vremena.

1. SOCIOLOGIJA I REKREACIJA SLOBODNOG VREMENA

Slobodno vrijeme postalo je posebno zanimljivo u društvenim krugovima 60-ih godina XX vijeka kao pojava koja je značajno počela da utiče na promjene u životnim stilovima i sistemima životnih vrijednosti. Slobodno vrijeme, kakvim ga danas smatramo, nastaje u industrijskoj civilizaciji. Pojavom radnog vremena u svakodnevnom životu radnika oslobađa se „neradno vrijeme“ koje pojedinci upotpunjuju raznovrsnim aktivnostima. Vrijednost toga slobodnog vremena u industrijskom društvu kontinuirano je rasla do kraja 19. vijeka što je u drugoj polovini 20. vijeka rezultiralo i buđenjem naučnog interesa za istraživanjem aktivnosti kojima pojedinci ispunjavaju to vrijeme, te na utjecaj navedenih aktivnosti na pojedince i društvo. (Bouillet, 2008). Kako slobodno vrijeme nudi širok spektar mogućnosti mnogi autori, teoretičari, naučnici, sociolozi i istraživači drugih struka i naučnih disciplina su i definisali slobodno vrijeme na svoje načine. Jedna od prihvatljivijih definicija je ona prof.dr Ratka Božovića koji slobodno vrijeme definiše kao skup aktivnosti kojima se pojedinac može slobodno prepustiti, bilo da odmara ili se zabavlja, bilo da povećava svoj nivo znanja i obrazovanja, bilo da se dobrovoljno društveno angažuje ili da ostvaruje svoju slobodnu stvaralačku sposobnost nakon što se oslobodi profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza. (Božović, 1979.) Slobodnim vremenom bavio se svjetski poznati i priznati sociolog i teoretičar, Karl Marks. Marks je smatrao da je slobodno vrijeme, prije svega, vrijeme za slobodan razvoj individua, njihovih fizičkih i duhovnih snaga i sposobnosti. Mjesto ove kategorije vremena Marks određuje s obzirom na njegovu relaciju prema kapitalu, ali ne u smislu antagonističke podjele vremena na slobodno i radno vrijeme, već s obzirom na produktivan i preobražavajući uticaj slobodnog vremena na sam prostor rada i radno vrijeme. Prema njegovom mišljenju, rad jeste supstanca koja stvara bogatstvo, ali je slobodno vrijeme „pravo bogatstvo – delom za uživanje proizvoda, delom za slobodne aktivnosti, koje nije kao rad određeno uslovom neke spoljašnje svrhe koja mora biti ispunjena“ (Marks, 1972.).

Autori koji proučavaju načine provođenja vremena u moderno doba razlikuju četiri vrste vremena: vrijeme na poslu, vrijeme sa porodicom, lično vrijeme, te slobodno vrijeme. Vrijeme na poslu je vrijeme koje osoba provede obavljajući plaćeni posao u radnoj organizaciji, preduzeću, kompaniji,

instituciji ili kod kuće. Vrijeme sa porodicom je vrijeme koje je posvećeno brinući se za zajednicu svoje porodice i njihove članove. Lično vrijeme tiče se zadovoljavanja fizioloških potreba, dok u slobodno vrijeme kako Brkljačić (2012) navodi, spadaju sve ostale aktivnosti kao što su: igranje, bavljenje sportom, religioznim ili duhovnim aktivnostima, hobijima, ljenčarenje, itd. Sama tema kao što je sprovođenje slobodnog vremena je postalo predmet istraživanja i interesovanja mnogih nauka i naučnih disciplina. Zbog toga je u predmetu sociologije konstruisana i posebna naučna disciplina - *Sociologija slobodnog vremena*.

Kako je postala ravnopravna naučna disciplina, sociologija slobodnog vremena ima svoj posao, predmet i zadatke. Posao sociologije slobodnog vremena je da istražuje veze između onoga šta društvo pravi od nas i onoga šta mi sami stvarno postajemo u to vrijeme. Naše aktivnosti u slobodno vrijeme stvaraju strukturu i oblik u društvenom svijetu oko nas, ali istovremeno taj svijet strukturiše te aktivnosti oko nas (Vejnović, 2002.). Predmet sociologije slobodnog vremena kako autor Vejnović (2002) navodi je slobodno vrijeme društva kao cjelina društvenih pojava, društvenih djelovanja i ponašanja pojedinaca i grupa u slobodno vrijeme kao i njihovih međusobnih odnosa koji pri tome nastaju.

Sociologija slobodnog vremena prema Todoroviću bavi se “*proučavanjem relevantnih činioca koji uslovljavaju promjene između radnog i neradnog vremena, objektivnim uslovima koji modifikuju odnose između segmenata slobodnog vremena, te dokoličarskim aktivnostima koje uslovljavaju razvoj ličnosti u okvirima slobodnog vremena.*” (Todorović, 2014.). U sociološkoj literaturi kao i sociologiji slobodnog vremena najčešće ćemo nailaziti na pojam *slobodno vrijeme* za koji se takođe mogu koristiti sinonimi kao što su: *dokolica, odmor, neradno vrijeme, vanradno vrijeme, naše vrijeme, vrijeme za hobi i aktivnosti* kao i mnogi drugi. Kod nas se najčešće koriste termini *slobodno vrijeme* i *dokolica*.

1.1. Fenomen slobodnog vremena u savremenom društvu

Širenjem neoliberalnog modela razvoja kojeg karakterizuje sve brži tempo života, današnji ljudi žive u društvima s manjkom dokolice uz dominaciju konzumerizma, odnosno potrošačke kulture. Slobodno vrijeme neizostavan je dio svakodnevnoga života savremenog čovjeka, te ono oblikuje

stil života pojedinaca, a posebno važno mjesto ima u procesu socijalizacije mladih kao svojevrsna *škola života* „koja treba pomoći pojedincu i grupama u optimalnoj društvenoj integraciji i participaciji u građanskoj kulturi.“ (Ilišin, 2013) Neki autori napominju kako je „razvojem građanskog društva i intenziviranjem proizvodnoga procesa slobodno vrijeme ozbiljno dovedeno u pitanje, a retorički refren „nemam vremena“ postaje svojevrsnom osobnom iskaznicom, pa i vrijednosnim kodom, čovjeka moderne epohe“. (Bouillet, 2009). Chris Rojek navodi kako je dokolicu potrebno proučavati u kontekstu društveno-istorijske situacije s kojom stoji u interakcijskoj vezi. Autor identifikuje osnovne razlike moderne i postmoderne dokolice. Modernističko shvatanje dokolice je kako je ona segmentirana od rada, dok postmodernistička shvatanja napuštaju taj kontrast područja rada i dokolice, te ističu njihov potencijalni *simbiotski* karakter. Osim navedenog, Rojek prepoznaje i razliku u poimanju iskustva između moderne i postmoderne dokolice. Dok je u modernim društvima karakteristična oštra razlika autentičnog i neautentičnog iskustva pri čemu se autentično smatra *vrijednim*, u postmodernoj kulturi neautentično iskustvo dobiva *punovrijedno* značenje koje se manifestira kao *virtualna realnost*. (Farkaš, 2014). Promjene u dokolici objašnjavaju i drugi autori, pod uticajem novih informatičko-komunikacijskih tehnologija razvijaju se novi načini komunikacije u kojima je „sve dostupno“. Nadalje, moderna dokolica je najčešće organizovana, te se određeni oblici aktivnosti vežu uz varijable kao što su pol, dob i klasna pripadnost, dok postmoderna dokolica u sebi sadrži „*larpurlartistički*“ trenutak te odbacuje determinante svojstvene za modernu dokolicu. Postmoderna dokolica omogućava pojedincu da određenim načinom provođenja slobodnog vremena izgradi poseban osjećaj identiteta i životni stil. Ona mu omogućava da odabere šta želi biti u kontekstu društva, jer se kroz slobodne aktivnosti koje su odabir pojedinaca, za razliku od obaveza kao što su škola ili posao, pruža osjećaj slobode i osobne kontrole, te su kao takve vrhunac ostvarenja užitka i sreće. (Bouillet, 2008). Kako se životni stil i lični identitet izgrađuju kroz konzumerizam, te se tako pruža prividna društvena pokretljivost. Kao posljednju razliku modernu dokolicu kao hijerarhijski organizirani odnos stručnjaka i potrošača, dok „...u postmodernom kontekstu pojedinci preuzimaju dvostruku ulogu: organizatora i sudionika u najrazličitijim vidovima slobodnoga vremena.“ (Farkaš, 2014)

1.1.1. Podjela slobodnog vremena

Slobodno vrijeme je ono vrijeme u kojem čovjek može zadovoljiti svoje potrebe homo sapiensa¹, homo educansa² i homo ludensa³. Naime, većina istraživača smatra da se rad, slobodno vrijeme i obrazovanje nalaze u neraskidivom interakcijskom odnosu. Takođe, u današnjem poimanju slobodnog vremena postoje četiri potrebe mladih: a) potreba za zabavom, b) za odmorom, c) za rekreacijom te za d) kulturnim aspektom provođenja slobodnog vremena.

Razvojem tehnike, tehnologije i komunikacije dolazi do povećanja prostora i opsega slobodnog vremena, te se mladima na taj način otvara novi veliki spektar načina na koje mogu provoditi slobodno vrijeme. U aktivnosti kojima mladi upražnjavaju potrebu za zabavom spadaju druženje i razonoda, najčešće u vidu odlaska u noćne klubove i kafiće s prijateljima, gledanje televizijskog programa, slušanje glazbe-muzike upitne kvalitete i slično. Zabavne aktivnosti traže malen ili nikakav angažman, te su produkt kulture stvorene prema masovnim normama industrijske proizvodnje koja se obraća široj populaciji – „masovna kultura“. (Vidulin - Orbanić, 2008). Najprimjereniji način provođenja slobodnog vremena za razvoj mladih je u vidu aktivnog bavljenja različitim sadržajima. Već decenijama postoje različiti oblici okupljanja djece i mladih u školskom razdoblju kao što su izvanškolske i izvannastavne aktivnosti, sportske aktivnosti, kulturno-umjetničke aktivnosti, te tehničke aktivnosti koje se odvijaju u školama, udruženjima, organizacijama, pokretima ili savezima, a otvorena su za sve koji se u njih žele uključiti. Potreba za rekreacijom ispunjava se hobijima kao što su primjerice izleti i šetnje u prirodi, odlasci na sportske manifestacije, bavljenje sportom, čitanje knjiga, slušanje muzike i slično. Kao kulturni aspekt provođenja slobodnog vremena podrazumijevamo svo vrijeme iskorišteno za kritičko promišljanje, za stvaranje, za odgoj-vaspitanje i učenje, ličnu nadogradnju, za kulturni doprinos i za promicanje kulture življenja (Vidulin-Orbanić, 2008). Sa druge strane pored svih pozitivnih, kulturnih aspekata na slobodno vrijeme postoje i lošiji aspekti slobodnog vremena, dokolice - negativan uticaj, uticaj vršnjačkih grupa i ulice.

---

¹ Homo sapiens (lat. mudri, razumni čovjek) preuzeto:

<https://repositorij.pmf.unizg.hr/islandora/object/pmf%3A4956/datastream/PDF/view>

² Homo educansa (čovjek koji se usavršava)

³ Homo ludens (čovjek kojemu je bit slobodna igra)

Kriza sistema vrijednosti koja je sve prisutnija u bosanskohercegovačkom društvu reflektuje se posebno na mlade ljude, na njihove stavove, poglede na svijet, razmišljanje, motivaciju, životne ciljeve i potrebe. U takvom okruženju mladi sve više pokazuju nezainteresovanost da korisno organizuju svoje slobodno vrijeme. Često svoje slobodno vrijeme provode na ulici koja preuzima ulogu vaspitača, a koja ponekad određuje pogrešan smjer u njihovoj socijalizaciji i utiče na stvaranje njihovih asocijalnih stavova, te druženje i uključivanje u neformalne vršnjačke grupe koje često iskazuju kriminogeno ponašanje. Upravo i cilj ovoga rada-projekta-publikacije jeste da ukažemo na problem neorganizovanog slobodnog vremena kod mladih, kao i da utvrdimo koliko su njihovi asocijalni stavovi povezani sa načinom na koji koriste svoje slobodno vrijeme. Asocijalni stavovi su „izvor” svih drugih oblika neprilagođenog ponašanja djece i mladih, te je preventivni rad neophodno usmjeriti upravo na početke njihovog asocijalnog ponašanja, a ne čekati da ono preraste u neke ozbiljne oblike delinkventnog ponašanja.

Kada govorimo o raznim oblicima devijantnog ponašanja djece i mladih gotovo uvijek krivca tražimo u porodici i školi, pa tek onda u nekim drugim egzogenim i endogenim faktorima. Međutim, kako zapravo takvo ponašanje nastaje? Odgovore trebamo potražiti u njihovom svakodnevnom provođenju dnevnih aktivnosti, koje se najčešće svode samo na školske obaveze i pretragu za računarom. Igra sve manje zaokuplja mlade koji svoje interesovanje usmjeravaju prema računarima, mobilnim telefonima i drugim tehničkim sredstvima. Ipak neki od njih većinu svoga slobodnog vremena provode na ulici, među vršnjacima, često na pogrešan način. Entropija sistema vrijednosti u društvu i želja za dokazivanjem kroz neke nedozvoljene radnje ili pak insinucije radi ulaska u neku neformalnu grupu koje zahtijevaju od novih članova da se dokažu kroz neko lakše krivično djelo, šaranje fasada, maltretiranje nekog iz naselja, konzumiranje alkohola ili lakih droga, samo su neki od indikatora šta to zapravo mladi rade dok su na ulici (Macanović, 2013). Nekima to imponuje jer pronalaze u takvim grupama istomišljenike koji su nezainteresovani za neka sportska takmičenja i igre, druženja, odlaske u bioskop i sl. Zaposlenost roditelja i stalna preokupacija za zadovoljavanjem egzistencijalnih potreba porodice često utiče da oni zapravo i nemaju nikakvu kontrolu šta djeca rade van kuće. Rečenica koju često čujemo od strane roditelja kada dijete počini neko od krivičnih djela ili napravi neku glupost u školi ili van nje je: „Nije moguće da je to učinilo moje dijete”! Upravo ova rečeni-

ca dovoljno govori o njihovoj kontroli šta djeca zapravo rade van kuće, ali i da se asocijalno ponašanje ne javlja odjednom nego postepeno ili u fazama. Zato je upravo i ovaj rad-projekat usmjeren ka činjenici da je organizovano korišćenje slobodnog vremena ključ uspješne socijalizacije mladih i njihovog zdravog odrastanja, jer će osim roditelja i nastavnika imati vaspitače i u trenerima, drugim nastavnicima koji vode školske sekcije, kurseve, ljudima koji vode kulturno-umjetnička društva i sl. udruženja. Ovakav vid organizovanja slobodnog vremena je najbolji način prevencije kada je riječ o neprilagodeno-društveno štetnom, sociopatološkom ponašanju mladih. Polazeći od ove konstatacije željeli smo uvidjeti koliko su zapravo mladi asocijalni, tj. koliko pokazuju svoje asocijalne stavove prema društvu i društvenim vrijednostima, te koliko se ti stavovi mogu dovesti u vezu sa neadekvatnim načinom organizovanja slobodnog vremena.

1.1.2. Uticaj slobodnog vremena

Slobodno vrijeme djece i maloljetnika, njegovo smisleno organizovanje i način provođenja, predstavljaju bitan segment ukupne brige društva za razvoj i rast budućeg odraslog čovjeka. U organizovanju slobodnog vremena, važnu ulogu ima i porodica, koja posredno i neposredno može uticati da djeca jedan dio slobodnog vremena provode sa jednim ili oba roditelja. Inače, svako dijete slobodno vrijeme može provoditi na dva načina- spontano i organizovano. Spontano provođenje slobodnog vremena najčešće je popunjeno druženjem sa vršnjacima i grupama djece iz naselja, čitanjem knjiga, gledanjem televizije, zabavama na video igrama, sportom, šetnjama i sl. Planirano korišćenje slobodnog vremena koje se može unaprijed utvrditi za dan, sedmicu, mjesec ili godinu, može u sebi sadržavati i sve navedene vrste spontanih aktivnosti, ali one moraju biti planirane. U planirane aktivnosti unaprijed određenog korišćenja slobodnog vremena mogu se ubrojati razne vrste sportskih treninga, volonterski rad, odlazak u kino i pozorište, razni kursevi, posjete prijateljima i sl.

Danas se sve više slobodno vrijeme dovodi u vezu sa neprihvatljivim ponašanjem mladih i maloljetničkom delinkvencijom. Neka istraživanja su pokazala da mladi najveći broj krivičnih djela, kao i drugih društveno negativnih oblika ponašanja, izvrše upravo u slobodnom vremenu. Posebnu pažnju istraživača (Jašović, 1983, Milutinović, 1985) koji su se bavili maloljetničkom delinkvencijom, privukla je pojava neformalnog organizovanja mladih

delinkvenata. Istina, kod mladih se dosta rano javlja potreba i želja za udruživanjem, koja je posebno naglašena u periodu puberteta, i ona se realizuje u slobodno vrijeme. U početku je ovo udruživanje, odnosno formiranje grupa, povezano sa igrom, kao zajedničkim interesom. Međutim, vremenom se od tih grupa, ili van njih, izdvajaju grupe sa specifičnim interesima i afinitetima, tako da neke od njih mogu prerasti u maloljetničke bande, čija je osnovna karakteristika grupno, organizovano vršenje krivičnih djela.

Potreba za zabavom, muzikom, boravkom mladih u različitim kafićima, disko klubovima i mjestima za razonodu, takođe predstavlja način provođenja slobodnog vremena djece i adolescenata. Međutim izlazak na takva mjesta zahtijeva i trošenje novca, kojim većina djece, naročito one iz porodica sa lošim socio- ekonomskim prilikama ne raspolaže. U želji da dio slobodnog vremena provedu na takvim mjestima, mladi veoma lako mogu pribjeći krađi, prevari i drugim kriminalnim radnjama, kako bi ostvarili svoj cilj i zadovoljili mladalačke želje i potrebe. U posljednje vrijeme pažnju istraživača sve više privlače različite vrste zabava koje mladi organizuju u svojim stanovima, ili na drugim mjestima van kuće. Ove zabave posebno su karakteristične za djecu iz finansijski dobro situiranih porodica i porodica koje pripadaju „višem” društvenom sloju. Po pravilu, ove zabave nisu nadgledane i usmjeravane od odraslih, tako da se ponekad pretvaraju u narkomanske seanse, ili alkoholičarske i seksualne orgije.

Uzroke društveno neprihvatljivog ponašanja maloljetnika treba tražiti u načinu prevazilaženja dosade koju mladi osjećaju u neorganizovanom korišćenju slobodnog vremena. Takvo stajalište naročito podržavaju stručnjaci različitih profila, koji svakodnevno praktično rade sa djecom i mladima (Macanović, 2013). Evidentno je da prepuštanje djeci i mladima da slobodno vrijeme provode bez organizovanog društvenog staranja i bez mogućnosti i uslova za njegovu smislenu popunu, kod jednog broja njih može izazvati osjećanje dosade i usamljenosti, što često predstavlja put ka traženju izlaza baš u prestupničkom ponašanju.

1.1.3. Uticaj vršnjačkih grupa

Posebno mjesto, nakon porodice i škole, zauzimaju vršnjaci. Još od ranog djetinjstva, a pogotovo u školskom periodu, vršnjaci imaju uticaj na socijalizaciju ličnosti (Milosavljević, 2004). Vršnjaci mogu imati kako pozi-

tivan, tako i negativan uticaj. Uglavnom, vršnjaci se traže i klasifikuju prema određenim kriterijumima, traže pripadnost među grupama koje im najbolje odgovaraju. Grupa daje motivaciju, hrabrost, osjećaj pripadnosti, snage i socijalizacije ličnosti. Međutim, kada se radi o negativnim uticajima, odnosno kada je grupa kojoj osoba pripada bez moralnih vrijednosti sklona činjenju krivičnih djela, a roditelji nemaju uvid u to sa kim dijete provodi vrijeme, dijete može postati maloljetni delinkvent. U ovom slučaju, grupa će kriminogeno inficirati novog člana kako bi isti prihvatio njihove vrijednosti. Poseban uticaj vršnjaci imaju na povodljive i povučene osobe, došljake, one koji se žele dokazati, ili koji nemaju jasno izgrađen lični sistem vrijednosti. "Za vrijeme adolescencije, prihvatanje pojedinca u grupu vršnjaka ima krucijalni identitetski i socijalizacijski značaj za mlade. Neprihvatanje pojedinca u grupi prosocijalnih vršnjaka može biti posljedica različitih razloga: „prejake“ (npr. agresivnost) ili „preslabe“ (pretjerena povučenost) socijalne interakcije. Odbačenost od vršnjaka može stvoriti neprijateljska osjećanja prema sredini. Vršnjačka neintegrisanost vodi gravitaciji ka antisocijalnim vršnjačkim grupama i prihvatanju violentnog, agresivnog i devijantnog ponašanja“ (Bartol, 2009. vidi u: Jugović, 2014: 97).

Sve veću pažnju istraživača privlači pojava uticaja vršnjačkih grupa, odnosno potreba neformalnog organizovanja delinkvenata. Želja za pripadanjem grupi kod jednog dijela mladih može dovesti do delinkventnog ponašanja. Potreba za zabavom, muzikom, boravkom u društvu i identifikacijom sa supkulturnom grupom, često dovodi mlade u sastajališta poput kafića i disko klubova. Alkohol i lake droge danas su sredstva koja predstavljaju nešto što je «in» među mladima, pogotovo u nekim supkulturnim grupama, kao što su navijačke grupe, skinhedsi, kriminalne grupe i dr. Konzumiranje alkohola i opojnih sredstava veoma su usko povezani sa pojavom kriminogene inficiranosti i delinkventnim ponašanjem mladih. Vrlo često se postavlja pitanje zašto sve veći broj djece iz osnovnih i srednjih škola konzumiraju alkohol i opojna sredstva, iako im roditelji i nastavnici svakodnevno govore o njihovoj štetnosti? Potreba za dokazivanjem u grupi je vrlo jaka u periodu adolescencije. Tada roditelji polako počinju gubiti autoritet kod djeteta, a vršnjaci postaju najznačajnije osobe u socijalizaciji. U današnje vrijeme, mladi su svakodnevno bombardovani slikama i pričama koji stvaraju lažne uzore i sliku lagodnog života. Među adolescentima više nije «in» biti obrazovan, dobar sportista, vrijedan, već suprotno: biti van škole, u kafićima, popularnim noćnim klubovima.

vima, svojim asocijalnim ponašanjem privlačiti pažnju što veće mase i žute štampe i sl. U želji da privuče pažnju grupe, jedan broj mladih odlučuje se za eksperimente sa alkoholom i narkoticima. Vrlo često narkomanske grupe, u želji da regrutuju nove članove, uvode u svoje krugove mlade koji su skloni devijantnom ponašanju, nudeći im na početku da besplatno probaju neko od opojnih sredstava. Zabrinjavajuća je činjenica da mladi često počinju koristiti drogu da bi pobjegli od problema. Konzumiranje opojnih droga je početak problema, jer nakon toga, da bi došli do novca za opojna sredstva, mladi počinju prvo da potkradaju roditelje, a kasnije i da vrše razna krivična djela (Macanović, 2013). Navijačke grupe imaju svoj kodeks ponašanja koji je praćen nasiljem i vulgarnim ponašanjem, konzumiranjem alkohola i opojnih sredstava. Često mladi postaju članovi nekih neformalnih grupa, najčešće u naseljima u kojima žive kako bi bili zaštićeni od maltretiranja istih ili sličnih grupa. Ulazak u grupu podrazumijeva i prihvatanje njihovih pravila ponašanja, njihovih principa koji su bazirani na amoralnim postupcima i radnjama, a koji su u neposrednoj vezi sa delinkventnim ponašanjem.

1.1.4. Uticaj ulice

Kada se razmatra uticaj ulice na delinkventno ponašanje djece i mladih, onda se ta negativnost ispoljava u vidu djelatnosti i uticaja onih lica koja se već bave raznim oblicima devijantne djelatnosti. Radi se o uticaju lica koja su podlegla pojedinim socio - patološkim pojavama, odnosno koja konzumiraju alkohol, uživaju opojne droge, kockaju se, skitaju ili prosjače, odnosno, o licima koja vrše razna krivična djela (Jugović, 2009). Upravo taj uticaj ostvaruju prema onoj kategoriji mladih koji su zapušteni u vaspitanju, koji bježe ili su napustili školu, koji su van kontrole i uticaja roditelja, koji su moralno labilni i prepušteni sami sebi. Ona grupa mladih koja se već bavi raznim vidovima kriminalne djelatnosti, nastoji da osvježi svoje redove novim maloljetnim delinkventima, što najčešće i postižu uticajem na navedene kategorije mladih. Često se pred nove članove postavlja određeni zahtjev da bi bili primljeni u grupu, kao što je izvršenje nekog kriminalnog djela i konzumiranje opojnih sredstava (Singer, 1994).

Nesporno je da socijalni kontekst, pa samim tim i susjedstvo u kojem pojedinac odrasta, razvija se i živi, utiču na njegova shvatanja i njegovo ponašanje. Česta je pojava da stariji i iskusniji kriminalci iz susjedstva nagovaraju

i savjetuju maloljetnike kako da izvrše kriminalne radnje. Često ih i nasilno primoravaju ili uslovljavaju prilikom vršenja kriminalnih radnji. „Ovi negativni uticaji ulice i mjesta koja su inficirana kriminalnim ponašanjem dolaze do izražaja u javljanju, u manjoj ili većoj mjeri ,svih krivičnih djela koja vrše mladi. Njihov uticaj je posebno značajan u pogledu javljanja huliganskog i siledžijskog ponašanja. Mnoga istraživanja pokazuju da negativan uticaj ulice i susjedstva imaju često velik uticaj na javljanje socio - patološkog i delinkventskog ponašanja u mnogim zemljama” (Bošković, 2007: 14). Nažalost, danas sve veći broj mladih ljudi veći dio slobodnog vremena provodi na ulici, često bez kontrole roditelja, izloženi uticajima i vrbovanjima raznih neformalnih grupa, često i destruktivnih vjerskih sekti. Sve to ukazuje na moguće negativne uticaje ulice na socijalizaciju djece.

Kako bismo izbegli ili smanjili negativne uticaje na odrastanje naše djece i nekvalitetno sporovođenje slobodnog vremena moramo se posvetiti više aktivnostima koje nam zajednice prožaju i usmeriti našu decu ka pravim, vrijednim stvarima slobodnog vremena. Da im slobodno vrijeme bude aktivnije po prirodi i sadržajima. Aktivnosti su veoma raznovrsne, pa u vezi sa tim ne čudi što u naučnoj literaturi postoji više pokušaja klasifikacije tih aktivnosti. Jednu takvu klasifikaciju uradio je UNESCO, a zasnovana je na kriterijumu funkcije ili svrhe slobodnog vremena. Prema tom kriterijumu po nekim autorima Andrijašević, (2010), Vejnović, (2020), Vejnović, (2006) moguće je sve aktivnosti slobodnog vremena razvrstati na sljedeće:

- odmor
- razvoj ličnosti
- aktivnosti sa poluprofesionalnim karakterom

ODMOR

Odmor je kvantitativni i kvalitativni sastavni dio organizacije radi radnog procesa revitalizacije organizma kako bi se planirani poslovi odvijali bez poteškoća. U praksi imamo pasivan i aktivan odmor. Pasivan odmor podrazumijeva neaktivnost, mirovanje u položajima sjedenja ili ležanja. Aktivan odmor podrazumijeva promjenu aktivnosti tokom odmora od profesionalnog rada, a takva aktivnost treba dovesti organizam brže do oporavka nego što bi pasivan odmor.

RAZVOJ LIČNOSTI

Slobodno vrijeme treba iskoristiti da napredujemo u svakom planu i aspektu našeg bića, da se psiho-fizički uzdižemo i razvijamo tako da slobodno vrijeme treba usmjeriti na razvoj našeg bića u kulturno -umjetničkom, sociološkom, fizičkom. stručno-naučnom smjeru i pravcu. Razvojem ličnosti u ovim pravcima osjetićemo blagostanje i da smo išli pravim putem pravim putem koji nam pomaže da svoje profesionalne obaveze obavljamo lakše i da slobodno vrijeme nismo samo onako potrošili već pravilno iskoristili (Vejnović, 2020).

AKTIVNOSTI SA POLUPROFESIONALNIM KARAKTEROM

Aktivnosti sa poluprofesionalnim karakterom su korisne za iskorištavanje slobodnog vremena, jer ove aktivnosti sprovodimo iz ljubavi prema nečemu i u njih možemo ubrajati na primjer sportski amaterizam i poluprofesionalizam, razne hobije kao i volontiranja. Tako da amateri bi trebali da budu učesnici u sportu koji su tu iz ljubavi i sportom se bave netakmičarski (Vejnović, 2006.).

Pored aktivnosti iz prethodno navedene možemo dodati još dve kao što su hobi i volonterstvo. Hobi je naziv za aktivnosti koje se rade zbog ličnog zadovoljstva, a ne zbog novčanih nagrada ili primanja. Kroz hobi osoba može proširiti znanje, vještinu i iskustvo te uspostaviti (brojne) kontakte s drugim ljudima koje zanima isti hobi. Za postignuća u hobiju osoba može dobiti i nagrade od kruga istomišljenika ili od šire zajednice (npr. za slikanje ili fotografiju), ali osnova hobija je lično zadovoljstvo. Volonterstvo (volonterizam, volontiranje) neprofitna je i neplaćena aktivnost kojom pojedinci i pojedinke, samostalno ili u okviru neke grupe ili organizacije, doprinose dobrobiti svoje zajednice ili cijelog društva. Volontiranje se javlja u raznim oblicima: od tradicionalnih običaja uzajamne samopomoći do organizovanog djelovanja zajednice u kriznim periodima. Volonterizam je mobilizacija i angažovanje pojedinaca i grupa koji dobrovoljno pristaju da pružaju usluge određenoj populaciji, uz adekvatnu selekciju i pripremu. Volonterizam je zasnovan na idejama samopomoći, uzajamne pomoći i filantropije. Najčešće se sprovodi u vjerskim, humanitarnim, socijalnim kao i nevladinim organizacijama. Volonteri se vode kao neprofesionalci, ali uz dobru selekciju, pripremu, superviziju i fidbek mogu postići značajan stepen profesionalizma (Vidanović, 2006.).

1.2. Slobodno vrijeme, dokolica, besposlica

U naučnoj literaturi veliki stavlja se naglasak na razlikovanje pojmova srodnih slobodnom vremenu kao što su dokolica, besposlica i oslobođeno vrijeme. Francuski sociolog Joffre Dumazedier razlikuje navedene pojmove, te slobodno vrijeme definiše kao *niz aktivnosti u kojima pojedinac prema vlastitom nahođenju može raditi šta želi: odmarati se, zabavljati se, obrazovati se, ostvariti svoje stvaralačke potencijale, pod uslovom da je oslobođen vlastitih profesionalnih, porodičnih i društvenih obveza.*“ (Farkaš, 2014).

Autor prepoznaje i tri osnovne funkcije dokolice: a) odmor koji otklanja umor izazvan radom, b) zabavu kao sredstvo kojom se pojedinac odmiče od rutiniziranog načina života, te c) razvoj ličnosti koji omogućava afirmaciju čovjekovih stvaralačkih snaga i svijesti. Odmaranje, kao funkciju dokolice, prepoznaju Herbert Marcuse i Karl Marx. (Marcuse, Marx prema Farkaš, 2014). Obojica ga prosmatraju u distinkciji s industrijskim radom koji iscrpljuje i zaglupljuje. Odmor ublažuje te simptome te, prema Marxu, pribavlja snagu kako bi pojedinci mogli nastavljati s ispunjavanjem svojih radnih uloga. (Marx prema Farkaš, 2014) Sociolog Milan Polić slobodno vrijeme definiše kao „dio čovjekova vremena koje mu ostaje nakon što je ispunio svoje radne obveze, odnosno kad je pojedinac oslobođen radne prinude.“ (Polić prema Farkaš, 2014:41) Nadalje, Milan i Rajka Polić, razgraničavaju pojmove dokolica i besposlica na sljedeći način: „Kao vrijeme slobode od rada, slobodno je vrijeme besposlica, a tek kao vrijeme slobode za samoostvarenje, slobodno je vrijeme dokolica.“. Na slobodno vrijeme se gleda kao viši rodni pojam koji se može manifestovati u vidu besposlice ili neosmišljenog slobodnog vremena odnosno u vidu dokolice ili osmišljenog slobodnog vremena (Farkaš, 2014).

Zaključno, slobodno vrijeme smatramo kao viši rodni pojam koje se može provoditi u vidu dokolice ili osmišljenog, produktivnog i aktivnog slobodnog vremena; te u vidu besposlice ili neosmišljenog, neproduktivnog i pasivnog slobodnog vremena. Koncept slobodnog vremena u radu ćemo koristiti kao dio vremena koje je oslobođeno od radnih, školskih i studijskih obaveza.

1.3. Slobodno vrijeme i mladi

Mladošću se smatra tranzicioni period između djetinjstva i odrasle dobi te je kao donja granica najčešće određena 15. godina života, a gornja varira od najčešće 24., a ponekad i do 34. godine života. Navedena se granica širi zbog sve ranijeg ulaska u pubertet te sve kasnijeg ulaska u „svijet odraslih“. Slovenska sociologinja Mirjana Ule navedenu tendenciju naziva *produžena mladost* koju karakteriše sve duže institucionalizirano obrazovanje, otežano i neadekvatno zapošljavanje, usporeno socio - ekonomsko osamostaljivanje, odlaganje zasnivanja vlastite porodice i slabo uključivanje u javne poslove, odnosno društveno odlučivanje. Koje su to potrebe mladih koje oni zadovoljavaju tokom slobodnog vremena? Naime, jedna od osnovnih karakteristika vršnjačke grupe jeste postojanje zajedničkih aktivnosti koje se najprije odnose na način korištenja slobodnog vremena (pojavljuju se i određene vrste adolescentnih potkultura), ali i razgovor o aktuelnim i univerzalnim problemima mladih poput odnosa s roditeljima, odnosa među polovima, društvenim normama, itd. Holt spominje slobodno vrijeme kao prostor za ekspresiju autentičnog ja (*authentic selves*). U svom istraživanju, on navodi kako mladi iznose da je slobodno vrijeme, posebno ono provedeno s prijateljima i na mjestima poput kafića ili kuće, prostor gdje mogu biti zaista ono što jesu (*real self*). Dakle, slobodno vrijeme zapravo predstavlja prostor gdje ne postoje barijere kao u radnom, obrazovnom, društvenom ili porodičnom miljeu, te prostor gdje se mladi mogu opustiti i izraziti svoj pravi identitet (Vejnović, 2020.).

Neki drugi autori o slobodnom vremenu govore kao o prilici za samoizražavanje, relaksaciju, vježbanje samokontrole, te razvoj i učenje van školskog okruženja. Pozitivni ishodi aktivnosti u slobodnom vremenu prema ovim autorima su:

- 1) socioemocionalni razvoj i angažman, uključujući i održavanje prijateljstava, te angažman u zabavi i druženju, kao i sposobnost da se nosimo s različitim situacijama;
- 2) profesionalni razvoj/orijentacija i angažman – vještine nužne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i načina njenog ostvarivanja;
- 3) fizički razvoj i angažman – biološka maturacija i zdravlje;
- 4) kognitivni razvoj i angažman – kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema;

5) civilni razvoj i angažman – sopstveni uticaj na socijalnu okolinu, te odgovornost prema drugima uz priliku da se zajednički radi na postizanju nekog cilja.

Takođe, ovi autori smatraju da je slobodno vrijeme ujedno i prostor za rizična ponašanja mladih (pušenje, pijenje, delinkvencija, nasilje, lutanje, rizična seksualna ponašanja, itd.). Od čega zavisi izbor sadržaja u slobodno vrijeme mladih? Subjektivni faktori bili bi, na primjer: društveni položaj, obrazovanje, navike, sposobnosti, dok se objektivni faktori odnose na socijalnu okolinu: njeno kulturno nasljeđe, ponudu i dostupnost određenih sadržaja. Naravno, i ekonomski faktori nužno se upliću u odabir aktivnosti. Danas su mnogi interesantni sadržaji nedostupni velikom dijelu populacije mladih (razni klupski sportovi, na primjer).(Vejnović, 2020.)

1.4. Omladinska politika i mladi

Sprovođenje slobodnog vremena je organizovana djelatnost, a upravo zbog toga politika kao kolektivna djelatnost zauzima posebno mjesto u slobodnom vremenu mladih. Generalno, politika je usmjerena donošenju i izvršavanju odluka, tako i omladinska politika o kojoj ćemo u daljem tekstu govoriti zauzima posebno mjesto u slobodnom vremenu i životima mladih osoba u Banjoj Luci, Republici Srpskoj odnosno u Bosni i Hercegovini.

Omladinska politika je složena i da bi je shvatili na pravi način potrebno joj je maksimalno koncentrirano i strastveno pristupiti. U principu, omladinska politika se odnosi na različite i međusobno povezane dimenzije u životima mladih osoba: dobrobit, učenje, demokratsko učešće i inkluziju. Omladinska politika može mladim ljudima ponuditi mogućnosti da razvijaju svoja znanja, vještine i stavove koji su im potrebni da pronađu svoje mjesto u društvu, da budu samostalni, da imaju ulogu u civilnom društvu i na tržištu rada. Definicija i realnosti razlikuju se u zavisnosti od države u kojoj živimo, od društva u kojem budemo i vremena u kojem živimo, ali možemo podvući certu i bez obzira na sve prihvatiti jednu uopštenu definiciju: “Omladinska politika je strategija koju sprovode nadležni državni organi kako bi mladim osobama osigurali mogućnosti i iskustva koja podržavaju njihovu uspješnu integraciju u društvo i omogućavaju im da budu aktivni i odgovorni članovi društava u kojima žive, kao i da budu agenti promjene. (Savjet Evrope CM/Rec (2015)3)”.

U svakom slučaju, omladinska politika može da stvori mogućnosti da mlade osobe pronađu „dom“ u okviru zajednice vrijednosti. Na taj način, ona doprinosi društvenoj koheziji i razvoju demokratskih društava. Dodatna vrijednost omladinske politike je da se može doživljavati, razumjeti, sagledavati na različite načine. Prema tome postoje razni osvrti kako se omladinska politika doživljava, a neki od njih su:

- Omladinska politika se može doživljavati i kao obuhvat svih domena praktične politike koji se tiču mladih osoba, npr. socijalna zaštita, zdravlje, stanovanje, zaposlenje/preduzetništvo, formalno obrazovanje i tako dalje, kao i sagledavanje transverzalnih pitanja kao što su socijalna inkluzija, aktivno učešće mladih, rodna ravnopravnost, itd.

- Omladinska politika se takođe može razumjeti kao usmjerena konkretno na mlade osobe, npr. kroz programe za aktivnosti u slobodno vrijeme, mobilnost, volontiranje, programe omladinskog rada, informisanje mladih i platforme za aktivno učešće mladih i njihovo uključivanje u donošenje odluka. U ovom slučaju, omladinska politika vjerovatno koordinira sa drugim domenima praktične politike koji se odnose na mlade osobe.

- Ovo je pozitivno gledanje na omladinsku politiku. Međutim, ona takođe sa sobom nosi i propise, nadzor, prinudu, disciplinu, a ponekad i kažnjavanje. Nametnuta aktivnost u zamenu za prihod koja se nudi nezaposlenim mladim osobama, ili krivične mjere pritvora mladim prestupnicima su primeri negativnih omladinskih politika.

Specifična snaga omladinske politike je da u njoj svi mogu da pronađu svoje mjesto bez obzira na pol, rasu, vjeru, naciju, materijalni ili neki drugi status, mjesto stanovanja i slično. Prema tome, princip “omladinske politike” je kompleksan i mora biti detaljno objašnjen i konceptualno razgraničen. Prva riječ u konceptu “omladinska politika” je omladina za koju ne postoji univerzalno prihvaćena definicija. Omladina je društveni konstrukt i odnosi se na period složene tranzicije ka samostalnosti, od djetinjstva do odraslog doba. Definicije omladine se razlikuju po zemljama. U statističke svrhe na nivou EU obično se bira starosna granica od 15 do 29 godina. U okviru programa Erasmus+, mladima od 13 do 30 godina se nude različite mogućnosti. Aktivnosti sektora za mlade Saveta Evrope dostupne su mladima od 18 do 30 godina, uz opravdane izuzetke.

Druga riječ u konceptu “omladinska politika” je politika, a to je proces raspodele javnih resursa radi ostvarivanja političkih ciljeva. Kada govorimo o omladinskoj politici, mora se obratiti pažnja na ono što ona zapravo znači: proces donošenja omladinske politike, na šta je usmjerena ili domene koje ova praktična politika obuhvata, i na njenu primenu, odnosno kako se ona sprovodi prema mladima (Williamson, 2017). Najznačajniji su ključevi uspjeha same omladinske politike, a neki od istih su:

- jasno definisan državni organ za mlade, tijelo koje može da vodi, usmjerava, koordinira i konsoliduje rad,
- jasno definisanu i namjeravanu ciljnu grupu mladih korisnika, na primjer definisanje starosne granice i/ili grupe do kojih intervencija praktične politike treba da dopre,
- konkretnu i transparentnu strategiju i akcioni plan kao i mehanizme sistematskog praćenja i evaluacije, kako bi donosioci praktične politike u svakom trenutku mogli biti pozvani na odgovornost, ali i radi unaprijeđenja omladinske politike,
- bazu znanja, na primjer mapiranje raznih potreba različitih mladih ljudi, istraživanja i statistiku, kao i iskustvene podatke prikupljene tokom sprovođenja praktične politike,
- viziju koja mlade osobe sagledava kao resurs, a ne kao problem, i koja podržava i osnažuje mlade ljude da realizuju svoj puni potencijal i daju svoj pozitivan doprinos društvu,
- vjerovanje u vrijednost i mogućnost smislenog aktivnog učešća omladine, tj. učešće mladih u političkim procesima i njihovo angažovanje u omladinskim organizacijama i u životu zajednice,
- međusektorski pristup omladinskoj politici, koji okuplja različite sektore javne politike koji imaju ulogu u životima mladih, od „omladinskog sektora”, pa nadalje,
- zaseban održivi budžet, budući da praktična politika mora biti podržana održivim, namjenskim, adekvatnim resursima za sprovođenje,
- uspostavljene veze između lokalnih, regionalnih i nacionalnih nivoa, sa prepoznatim kompetencijama i odgovornostima svih aktera i neophodnom saradnjom, koordinacijom i partnerstvom,
- usaglašenost sa međunarodnom praksom, uzimajući u obzir standarde, preporuke i dobre prakse (prilagođeno iz Denstad 2009).

Kada pogledamo omladinsku politiku, možemo da analiziramo kako je ona organizovana, ko šta radi, koliko to košta, ali prvo i najvažnije, postavlja se pitanje, da li omladinska politika dopire do pravih mladih osoba na smislen i relevantan način? Ključni izazov za omladinsku politiku jeste da se maksimalno poveća domet pozitivne omladinske politike i da se na najmanju moguću mjeru svede domet negativne omladinske politike. Jedan od ključnih alata omladinske politike je omladinski rad, koji podrazumijeva širok spektar aktivnosti socijalne, kulturne, obrazovne, ekološke i/ ili političke prirode od strane, sa i za mlade osobe, grupno ili pojedinačno. Omladinski rad obavljaju plaćeni omladinski radnici/ce i volonteri, a zasniva se na neformalnim i formalnim procesima učenja fokusiranim na mlade osobe i dobrovoljno učešće. Glavni cilj je motivisati i podržati mlade osobe da nađu i slijede konstruktivne puteve u životu i na taj način doprinijeti njihovom ličnom i socijalnom razvoju i društvu u cjelini (Savjet Evrope 2017).

1.4.1. Omladinska politika u Republici Srpskoj

Omladinska politika Republike Srpske predstavlja strategiju koja obezbjeđuje sistematsko unapređivanje stanja većeg broja oblasti koje su područja interesovanja mladih. Aktivnosti koje su od značaja za poboljšanje položaja mladih u Republici Srpskoj i koje se realizuju sa mladima i/ili za mlade su u nadležnosti više različitih institucija, te je neophodan međusektorski pristup tokom njihovog planiranja i sprovođenja, što je moguće realizovati kroz ovaj strateški dokument, koji je jedinstven i zajednički za sve subjekte čiji rad utiče na populaciju mladih. Ministarstvo porodice omladine i sporta, koje je nadležno za pitanja mladih, ali, prije svega, za njihovo organizovanje i stvaranje pretpostavki za rješavanje pitanja značajnih za mlade, imalo je koordinacionu ulogu i u procesu realizacije mjera iz dokumenta Omladinska politika Republike Srpske, te je u cijelom procesu rješavanja pitanja mladih iniciralo druge nadležne institucije na pravovremeno preduzimanje mjera i aktivnosti iz Omladinske politike, koje se odnose na njihovu resornu nadležnost. Vizija Omladinske politike Republike Srpske je: mladi, kao ravnopravan i aktivan partner institucijama Republike Srpske, žive u sigurnom društvu jednakih mogućnosti, koje ih podstiče da ostvare svoje potencijale, ista će biti realizovana kroz pet prioriternih oblasti:

- zapošljavanje,
- aktivno učešće,
- zdravi stilovi života,
- izvrsnost,
- slobodno vrijeme.

U okviru ovih pet prioritetnih oblasti utvrđeni su slijedeći strateški ciljevi:

- *Strateški cilj 1:* Unaprijediti zapošljavanje mladih,
- *Strateški cilj 2:* Unaprijediti mogućnosti za aktivno učešće mladih,
- *Strateški cilj 3:* Razviti zdrave stilove života kod mladih,
- *Strateški cilj 4:* Osigurati podršku razvoju izvrsnosti mladih,
- *Strateški cilj 5:* Unaprijediti mogućnosti za kvalitetno slobodno vrijeme mladih, kao i njihove pripadajuće operativne ciljeve.

Strateški cilj 1: Unaprijediti zapošljavanje mladih

- Operativni cilj 1.1: Osigurati veću povezanost sistema obrazovanja sa tržištem rada;
- Operativni cilj 1.2: Razvijati kulturu rada i etiku rada;
- Operativni cilj 1.3: Obezbijediti stimulatívno, profesionalno i poslovno okruženje za mlade,
- Operativni cilj 1.4: Unaprijediti obrazovnu, profesionalnu i prostornu pokretljivost mladih,
- Operativni cilj 1.5: Pružiti pomoć mladima prilikom kupovine ili izgradnje stambene jedinice uz mogućnost rada,

Strateški cilj 2: Unaprijediti mogućnosti za aktivno učešće mladih:

- Operativni cilj 2.1: Razvijati svijest o važnosti aktivnog učešća mladih u društvu i u procesu donošenja odluka,
- Operativni cilj 2.2: Razvijati kapacitete u sektoru omladinskog rada i aktivno uključiti mlade u proces donošenja odluka,
- Operativni cilj 2.3: Povećati volonterski angažman mladih.

Strateški cilj 3: Razviti zdrave stilove života kod mladih:

- Operativni cilj 3.1: Podstaknuti zdrave obrasce ponašanja kod mladih,

- Operativni cilj 3.2: Zainteresovati i fizički aktivirati mlade,
- Operativni cilj 3.3: Obezbjediti razvijeno, zdravo i bezbjedno životno okruženje za mlade.

Strateški cilj 4: Osigurati podršku razvoju izvrsnosti mladih:

- Operativni cilj 4.1: Uspostaviti mehanizme ranog prepoznavanja izvrsnosti,
- Operativni cilj 4.2: Uspostaviti sistem efikasne podrške razvoju izvrsnosti,
- Operativni cilj 4.3: Senzibilisana javnost treba prepoznati koristi koje društvo ima od izvrsnih mladih.

Strateški cilj 5: Unaprijediti mogućnosti za kvalitetno slobodno vrijeme mladih:

- Operativni cilj 5.1: Razvijena infrastruktura i sadržaji potrebni su za kvalitetno slobodno vrijeme mladih,
- Operativni cilj 5.2: Razvijeni ljudski resursi veoma su važni,
- Operativni cilj 5.3: Umreženi nosioci aktivnosti slobodnog vremena i uključeni mladi.
- Operativni cilj 5.4: Unaprijeđene mogućnosti mladih za mobilnost.

Ustavni osnov za donošenje Omladinske politike sadržan je u Amandmanu XXXII, član 68. tačka 12. Ustava Republike Srpske, prema kojoj Republika uređuje i vodi brigu o djeci i omladini, i tačka 18. Ustava Republike Srpske, prema kojoj Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje druge odnose od interesa za Republiku u skladu sa Ustavom. Na osnovu člana 11. Zakona o omladinskom organizovanju („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 98/04, 119/08 i 1/12), briga o omladini je od opšteg interesa za Republiku Srpsku. Opšti interes se ostvaruje uređivanjem i stvaranjem uslova za omladinsko organizovanje i brigu o omladini, to jest donošenjem i realizacijom utvrđenog dokumenta omladinske politike na nivou Republike i jedinica lokalne samouprave. Na osnovu čl. 13. i 14. Zakona o omladinskom organizovanju, omladinska politika se donosi na nivou Republike Srpske i jedinica lokalne samouprave (JLS) na period od pet godina, a na osnovu usvojene omladinske politike, Republika Srpska i jedinice lokalne samouprave (JLS) donose akcioni plan sprovođenja omladinske politike za godinu dana. Omladinsku politiku donosi Narodna skupština Republike

Srpske, a akcioni plan sprovođenja omladinske politike donosi Vlada Republike Srpske, na prijedlog Ministarstva porodice, omladine i sporta (u daljem tekstu: Ministarstvo). Akcioni plan sprovođenja omladinske politike donosi se u roku od 30 dana od dana usvajanja budžeta za godinu, za koju se akcioni plan donosi. Prijedlog omladinske politike i akcionog plana sprovođenja omladinske politike priprema Ministarstvo, u saradnji sa Savjetom za mlade Republike Srpske.

1.4.2. Omladinska politika u gradu Banja Luka

Grad Banja Luka je najveća političko-teritorijalna jedinica u Republici Srpskoj i drugi najveći grad u Bosni i Hercegovini. Ujedno je univerzitetski, privredni, politički, kulturni, finansijski i administrativni centar Krajine i Republike. Kao sjedište intelektualnog i društvenog života u državi, Banjaluka posebnu pažnju treba da obraća na svoju budućnost. Budućnost Grada je njegova omladina, odnosno mladi ljudi koji bi trebalo da polako preuzimaju kormilo napretka kojim se Banjaluka mora kretati. Omladinska politika Grada Banjaluka⁴ predstavlja strategiju koja obezbjeđuje sistematsko unapređivanje stanja većeg broja oblasti koje su područja interesovanja mladih u najvećem gradu Krajine. Ciljevi u okviru realizacije projekta omladinske politike Banjaluke su postavljeni u skladu sa Zakonom o omladinskom organizovanju Republike Srpske⁵. Svaki od ciljeva i potreba omladine (definisanih Zakonom o omladinskom organizovanju Republike Srpske) trebalo bi da se ispune u razumnoj i ostvarivoj mjeri. Na taj način se poboljšava položaj omladine u Banjoj Luci kao središtu razvoja Republike. Definirati omladinsku politiku Grada Banjaluka za osnovne probleme mladih, te načine njihovog rješavanja i postaviti temelje za buduće poboljšanje položaja omladine u Banjoj Luci treba da bude prioritet. Aktivnosti koje su od značaja za poboljšanje položaja mladih u Republici i koje se realizuju sa mladima i/ili za mlade su u nadležnosti više različitih institucija, te je neophodan međusektorski pristup tokom njihovog planiranja i sprovođenja, što je moguće realizovati kroz ovaj strateški dokument, koji je jedinstven i zajednički za sve subjekte čiji rad utiče na populaciju mladih. Takođe, omladinsku politiku grada Banjaluka kroz svoje strategije i mjere

---

⁴ Naziv Omladinska politika Grada Banjaluka u daljem tekstu: OPBL

⁵ Naziv Zakonom o omladinskom organizovanju Republike Srpske u daljem tekstu: ZOORS.

treba da uključi što više mladih ljudi u društveno-ekonomske, političke, kulturne, socijalne i druge tokove, da ih uvede u procese odlučivanja i da kroz pružanje konkretnih pravaca djelovanja omogući podršku za formalno i neformalno obrazovanje mladih ljudi, njihovu nadogradnju, socijalizaciju i unapređenje sopstvene ličnosti u svim segmentima. Banja Luka kao grad sa najvećim ljudskim potencijalima u BiH mora da ima omladinsku politiku koja korespondira sa modernim tokovima koji se svakodnevno „rađaju“ u mnogim oblastima. Krajiška ljepotica, Banjaluka, treba da se aktivno uključi u razvoj potreba i želja omladine na svom području i da tako postane lider u regionu kada je u pitanju odnos grada prema svojoj budućnosti. Sam Grad predstavlja ne samo sjedište mladih ljudi iz Krajine, nego i melting pot mnogobrojne omladine iz cjelokupne Republike i mnogih dijelova BiH. Stoga, omladinska politika Banjaluke se ne odnosi samo na omladinu koja stalno prebivalište ima u Banjoj Luci, nego i na ostale mlade ljude koji su nekim drugim razlogom (obrazovnim, poslovnim, ličnim) vezani za grad na Vrbasu.

Ustanova/organizacija kao što je Omladinska politika Banja Luke (OPBL) mora voditi računa o različitim potrebama mladih koje se javljaju u svim segmentima zajednice. Ona pogotovo mora biti fokusirana na stvarno stanje stvari i na projekte odnosno mjere i strategije koje je moguće realizovati u ovom trenutku. Omladinska politika koja bi bila samo „mrtvo slovo na papiru“ i za koju ne postoji dovoljno kapaciteta da se provede ne bi doprinijela napretku samog Grada i mladih ljudi u njemu. Zato OPBL mora biti zasnovana na stvarnim potrebama mladih ljudi u Banjoj Luci. Akcioni plan provođenja Omladinske politike (OP) i samu OP za područje jedinice lokalne samouprave donosi skupština jedinice lokalne samouprave, na prijedlog nadležnog organa jedinice lokalne samouprave i komisije za mlade. Dakle, OP i akcioni plan provođenja OP donosi Skupština Grada Banja Luka. Sama OPBL mora da bude u skladu sa OP Republike. U okviru OP definišu se posebni programi iz različitih oblasti omladinskog života i interesovanja za čiju realizaciju su zaduženi „resorno ministarstvo, nadležna ministarstva, organi jedinice lokalne samouprave, obrazovne, kulturne, sportske i druge institucije, organizacije i organi u saradnji sa omladinskim savjetom, komisijom za mlade skupštine jedinice lokalne samouprave i skupštinskog radnog tijela koje se bavi pitanjima mladih.“

1.4.2.1. Misija i vizija omladinske politike Banja Luke

Misija OPBL je da kroz kreiranje odgovarajućeg strateškog okvira za mlade u Banjoj Luci, poštujući zakone BiH i Republike Srpske, kao i međunarodne dokumente vezane za oblasti djelovanja koje su obrađene:

- osigurava poštovanje osnovnih ljudskih prava, kao i ostalih prava građana,
- obezbjeđuje zdravstvenu, ekonomsku, socijalnu i političku zaštitu mladih,
- garantuje starosnu, polnu i ekonomsku ravnopravnost mladih,
- osigurava nediskriminaciju mladih ljudi bez obzira na njihovu rasu, naciju, vjeru, pol, državljanstvo, seksualnu orijentaciju, imovinsko stanje, politička ubjeđenja, invaliditet i druga stvarna, odnosno pretpostavljena lična svojstva,
- podstiče učešće mladih u odlučivanju, vlastitom usavršavanju i ukupnom društvenom razvoju,
- razvija i podstiče ukupnu afirmaciju mladih na području za koje se donosi OPBL.

Vizija OPBL je određena u skladu sa idejom i vizijom Banje Luke kao modernog evropskog grada u kome mladi doživljavaju svoju punu afirmaciju i koja korespondira sa vizijom Omladinska politika Republike Srpske (OPRS). Vizija OPRS jesu „mladi, kao ravnopravan i aktivan partner institucijama Republike Srpske“, koji „žive u sigurnom društvu jednakih mogućnosti, koje ih podstiče da ostvare svoje potencijale“. Vizija OPBL jesu mladi kao ravnopravni učesnici i partneri u promjenama na bolje u Banjoj Luci i Banjaluka kao grad koji se razvija zahvaljujući aktivnom angažmanu mladih, Banjaluka kao grad koji je stvorio uslove za dobro poslovno i radno okruženje u kojem mladi žive i rade, i koji konstantno insistira na poboljšanju tih uslova, Banjaluka kao grad u kome postoji institucionalno uvažavanje novih ideja i procesa koje iniciraju mladi, uz konstantno poticanje omladine od strane svih organa Grada da daje doprinos rješavanju trenutnih problema i da bude generator pozitivnih promjena koje se dešavaju za bolju i prosperitetniju budućnost Banjaluke, Krajine i Republike Srpske i Banjaluka kao grad koji gleda i korača ka napretku za sve mlade ljude na njenom području.

1.4.2.2. Moto omladinske politike Banja Luke

Omladinska politika nije samo formalni i političko-pravni dokument koji se može odvojiti od veze područja za koje se OP radi i mladih ljudi na koje će se ona odnositi. U tom smislu, Banja Luka je decenijama grad koji u sebi nosi posebnu vezanost omladine sa njenim alejama, ulicama kestena, starim putevima, Kastelom, zelenim Vrbasom i ozračjem koje postoji u krajiškoj ljepotici. Ta simbioza i emocije koje postoje prema Banjoj Luci su ona inicijalna kapisla, koja mnoge planove iz OPBL može realizovati u stvarnost. Nažalost, na emocije prema svom gradu i lokalpatriotizam koji postoji prema njemu, nije se na pravi način gledalo do sada. Baš zato, u ovoj OPBL, predstavljamo i moto cijele politike, koji se oslanja na posebnu vezanost mladih ljudi za njihov grad i emocije koje ta vezanost nosi. Moto OPBL glasi: **„Nose te u srcu, čuvaju u duši... mladi su budućnost našoj Banjaluci“**. On je ugrađen u cjelokupnu analizu stanja, sva rješenja, kritike i strategije, jer samo ukoliko Grad bude imao mlade koje će brinuti o njemu kroz „mirno more“ ali i bure i oluje koje nadolaze, on će imati sigurnu budućnost. Moto je inspirisan i prerađen po uzoru na stih iz jedne od najljepših pjesama o Banjoj Luci, koju su pjevale Banjalučanke, djeca u osnovnim i srednjim školama, poznata banjalučka grupa Basdans, kao i mnogi drugi banjalučki muzičari. Originalan stih glasi: **„Nosim te u srcu, čuvam te u duši, pjevam samo tebi, mojoj Banjaluci“**. Pjesma se u raznim varijantama drugačije zove, ali je njeno originalno ime „Pjesma Banjaluci“. Tekst je djelo Ismeta Bekrića, a muziku je komponovao Franjo Petrušić, dok je Miroslav Janjanin ovaj stih ugradio u novu pjesmu, otpjevavši ga u u novom ruhu.

1.4.3. Ključni principi rada omladinske politike Banja Luke

Ključni principi OPBL koji se odnose na proces istraživanja za dokument, njegov razvoj i na njegovo sprovođenje korespondiraju sa ključnim principima OPRS uz određene specifičnosti. Specifičnosti u ključnim principima OPBL dolaze zbog sui generis planiranja same OPBL i zbog jedinstvenih rješenja koja korespondiraju sa pravcima OPRS, a koja se odnose na Banju Luku. Ključni principi OPBL su:

- Princip transparentnosti: OPBL sa svim relevantnim istraživanjima i podacima, dostupna je javnosti, podložna je kritici i predmet je javne rasprave.

- Princip aktivnog učešća mladih: Mladi su bili aktivno i direktno uključeni u proces istraživanja za dokument, kao i u proces pripreme dokumenta. OPBL je definisano i aktivno učešće mladih u procesu sprovođenja, praćenja i procjene realizacije smjernica datih OPBL.

- Princip nediskriminacije: Cijela OPBL je zasnovana na isključenju svakog različitog propisivanja i planiranja aktivnosti koje ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.

- Princip jednakosti i socijalne uključenosti: Raznolikost iskustava, sposobnosti, identiteta, specifičnosti i kulture mladih se priznaje, a smanjenje nejednakosti, poboljšanje socijalne sigurnosti i poštovanje prava mladih se promoviraju kroz cijeli dokument kao sredstvo za poboljšanje rezultata i postizanje veće socijalne uključenosti.

- Princip efikasnosti kroz orijentisanost ka rezultatima: U sklopu postizanja efikasnih politika i aktivnosti koje su obuhvaćene OPBL, one moraju biti potkrijepljene validnim istraživanjima i dokazima i u isto vrijeme moraju biti usmjerene na postizanje dogovorenih rezultata.

- Princip efektivnosti: Mehanizmi primjene OPBL i praćenja njene primjene su postavljeni tako da omogućavaju proizvodnju željenog rezultata.

- Princip jasno definisane odgovornosti: Za svaku navedenu mjeru, projekat ili aktivnost jasno je definisana odgovornost i glavni nosilac iste.

1.4.4. Izazovi za omladinsku politiku

Postoji mnogo izazova vezanih za omladinsku politiku. Neki su vezani za realnosti današnjice koje bi omladinska politika trebalo da riješava (npr. nezaposlenost mladih, nasilni ekstremizam). Drugi, poput dalje navedenih, su stalno prisutni u debati o omladinskoj politici:

- Javni nadležni organi nisu istinski posvećeni omladinskoj politici. Djelovanja i programi su raštrkani širom različitih domena praktične politike. Tu i tamo se pojavi “nešto” vezano za mlade, ali nema dosljednih dugoročnih ciljeva.

- Omladinska politika se formuliše na osnovu političkih ideologija ili trenutnih interesa, a povremeno postaje alat za očuvanje političke moći, ne uzimajući u obzir situaciju, potrebe ili prava mladih.

- Nedostaju mehanizmi i resursi za sprovođenje strategija za mlade.
- Kada se omladinska politika definiše i sprovodi, različite agencije ili javni nadležni organi ne rade zajedno, čak ni kada su usmijereni na mlade osobe u vezi sa problemima koji se tiču nekoliko oblasti praktične politike.
- Mladi nisu uključeni u oblikovanje omladinskih praktičnih politika. Ukoliko i kada su mladi uključeni, politička agenda je već donijeta i ne uzima se u obzir ono što oni imaju da kažu, ili se mlade osobe koje uzmu učešće ne smatraju reprezentativnim.
- Javni organi nadležni za omladinsku politiku nisu dovoljno pripremljeni za rad sa mladim ljudima.
- Ne postoji nezavisno sistematsko praćenje i/ili evaluacija onoga šta je omladinska politika postigla i gdje je podbacila, ili drugih potreba koje ona treba da rješava. Programi se repliciraju bez izvlačenja pouka iz onoga što je urađeno.
- Kada omladinska politika predviđa programe finansiranja za (omladinske) organizacije ili za druge aktore civilnog društva, oni nisu otvoreni za sve organizacije, bez obzira na to šta nude.
- Profesionalci koji rade sa mladima ili za njih, kao što su omladinski radnici, omladinski savjetnici i službenici za informisanje ili edukatori, nisu dovoljno obučeni.
- Domet omladinske politike je problematičan. Programi ne dopiru do onih za koje su osmišljeni, ili je definisanje ciljne grupe suviše usko i uopšteno govoreći, malo je toga za mlade osobe u njima.

1.4.5. Okvir javnih politika Evropske Unije usmjeren mladima

Savremena evropska politika za mlade sadržana je u dokumentu Strategija za mlade EU koja je na snazi za razdoblje od 2019. do 2027. godine. Za početak je važno naglasiti kako se mladi razlikuju prema brojnim kriterijima, primjerice pohađaju li osnovnu školu, srednju školu, fakultet, da li su zaposleni ili nezaposleni; kojem društvenom sloju pripadaju, kakvi su im politički stavovi, žive li u ruralnom ili urbanom području i slično. Ključ razvijanja politike za mlade je razumijevanje njihove heterogenosti jer „ona mora biti usmjerena prema svima i uzeti u obzir sve različitosti, kako bi se mjerama kojima raspolaže mladi mogli koristiti na najprimjereniji na-

čin.“ (Ilišin, 2015). U Strategiji za mlade EU navedeno je jedanaest ciljeva pod okvirom politika za mlade: povezivanje Evropske Unije s mladima, ravnopravnost svih rodova, inkluzivna društva, informacije i konstruktivni dijalog, mentalno zdravlje i dobrobit, poticaj mladima iz ruralnih sredina, kvalitetni poslovi za sve, kvalitetno učenje, prostor i učestvovanje za sve, održiva zelena Evropa, te organizacije mladih i Evropski programi. Ovi ciljevi donose mnogo smjernica kojima bi se isti ostvarili među kojima mnogi imaju direktne, a gotovo svi indirektne uticaje na slobodno vrijeme mladih. Tako se primjerice mladima jamči: 1) smisljeno učestvovanje i dijalog s mladima u svim fazama procesa donošenja odluka u EU kroz unapređenje postojećih mehanizama učestvovanja i stvaranja novih; 2) omogućavanje više prostora, mogućnosti, resursa i programa za osnaživanje dijaloga i društvene uključenosti; 3) osiguravanje jednakih mogućnosti za sve mlade za razvoj potrebnih vještina i pristup učenju kroz praksu koji će olakšati prelazak iz obrazovanja u svijet rada; 4) osigurati da svi mladi ljudi imaju pristup građanskom odgoju i obrazovanje koje će im pružiti temeljna znanja o političkim sistemima, demokraciji i ljudskim pravima, te im omogućiti iskustvo angažovanja u lokalnoj zajednici s ciljem promicanja aktivnog građanstva; 5) jamčiti mladima prilike za uticanje na sve domene društva i sve faze procesa donošenja odluka – od postavljanja prioriteta do provedbe, nadgledanja i vrednovanja – kroz pristupačne i *youth-friendly* mehanizme i strukture kako bi se osiguralo da politike odgovaraju stvarnim potrebama mladih ljudi; te 6) povećanje resursa i vrsta potpora i inicijativa koje su dostupne organizacijama i grupama mladih.

Kako bi željeni koraci u implementaciji politika za mlade bili usmjereni na potrebe mladih potrebna je intenzivna komunikacija između lokalne, regionalne, nacionalne i evropske razine za koje je ključno načelo supsidijarnosti. Nepostojanje Nacionalnog programa za mlade od 2017. godine ukazuje na poprilično problematičan i nejasan status mladih u Banjoj Luci. U savjetima mladih možemo prepoznati načelo supsidijarnosti, odnosno težnju da odgovornost vezanu uz politiku za mlade preuzmu jedinice lokalne i regionalne samouprave.

1.4.6. Omladinska politika Republike Srpske i Banjaluke u korelaciji sa Evropom i svijetom

U Evropi se omladinske politike na nacionalnom nivou formulišu u skladu sa prioritetima i realnostima zemlje, ali su one često inspirisane i oblikovane temama i prioritetima Evropske unije i Savjeta Evrope, koji imaju posebne misije i mandate.

EVROPSKA UNIJA: Strategija EU za mlade za period 2019 – 2027 usmjerena je na tri oblasti: angažovanje, povezivanje i osnaživanje. Strategija podržava učešće mladih u demokratskom životu (angažovanje); ona promovise dobrovoljno uključivanje, mobilnost učenja, solidarnost i interkulturno učenje (povezivanje) i pruža podršku osnaživanju mladih kroz kvalitet, inovacije i priznavanje omladinskog rada (osnaživanje). Namjera strategije je da dopre do svih mladih osoba i da učini da programi EU budu inkluzivniji za one koji imaju manje mogućnosti. Strategija uzima u obzir rezultate dijaloga sa mladima koji su doveli do utvrđivanja 11 evropskih dugoročnih ciljeva za mlade. Ovi ciljevi se ostvaruju kroz konkretne programe za mlade, kao što su Erasmus+ i Evropska inicijativa za solidarnost (eng. European Solidarity Corps). Strategija se zasniva na djelotvornom, fokusiranom i zajedničkom multisektorskom sprovođenju, angažovanjem nekoliko programa i fondova EU i podsticanjem međusektorske saradnje na svim nivoima. Strategija EU za mlade obuhvata aktivnosti zajedničkog učenja između zemalja članica, djeljenje informacija sa nacionalnog nivoa, EU dijalog sa mladima i druge oblike učešća mladih u donošenju praktičnih politika, Platformu EU Strategije za mlade i alate zasnovane na činjenicama. EU koordinator za mlade je kontakt u Evropskoj komisiji i vidljiva referentna tačka za mlade ljude.

SAVJET EVROPE: Omladinska politika Savjeta Evrope je trenutno definisana u strateškom dokumentu „Agenda 2020”, u kome su navedeni prioriteti evropske politike za mlade do 2020. godine: ljudska prava i demokratija, živjeti zajedno u različitim društvima i socijalna inkluzija mladih. Savjet Evrope promovise omladinske politike zasnovane na ljudskim pravima i demokratskim standardima, sa fokusom na učešću, informisanju, inkluziji, pristupu pravima, omladinskom radu i mobilnosti, koji povezuju mlade sa izgradnjom Evrope kao zajednice zasnovane na ljudskim pravima i demokratiji. Savjet Evrope koordinira međuvladinu i međunarodnu saradnju vezanu za izradu omladinske politike i nudi državama članicama mjere podrške za razvijanje omladinske po-

litike koja se zasniva na međunarodno priznatim principima i standardima. Ove mjere obuhvataju seminare i jačanje kapaciteta kroz aktivnosti neformalnog obrazovanja, međunarodne revizije nacionalnih omladinskih politika, privremeno raspoređivanje u druge zemlje članice, vršnjačko učenje, nezavisnu ekspertizu ili procijenu, studijske posjete i savjetodavne misije. Ostale mjere obuhvataju finansiranje omladinskih projekata kroz projekte Evropske omladinske fondacije i programe jačanja kapaciteta u evropskim omladinskim centrima. Banja Luka je dio Evrope i njenog kulturnog, političkog i pravnog nasljeđa. Kao moderan evropski grad, Grad u postupanju sa mladima treba da primjenjuje preporuke koje donose najvažnije međunarodne organizacije. Grad se treba truditi da poštuje evropske smjernice i dokumente koji se odnose na položaj mladih u cijeloj Evropi. Preporuke, uslovi i principi koji se odnose na omladinu i poboljšanje života mladih ljudi su posebno bitni za kreiranje kvalitetne OP. OPBL mora voditi računa o različitim potrebama mladih koje se javljaju u svim segmentima zajednice. Ona pogotovo mora biti fokusirana na stvarno stanje stvari i na projekte, odnosno mjere i strategije koje je moguće realizovati u ovom trenutku. OP koja bi bila samo „mrtvo slovo na papiru“ i za koju ne postoji dovoljno kapaciteta da se provede ne bi doprinijela napretku samog Grada i mladih ljudi u njemu. Zato OPBL mora biti zasnovana na stvarnim potrebama mladih ljudi u Banjoj Luci. Pored toga što je OP neophodna za pravilan razvoj odnosa grada prema svojoj omladini, ona je naročito bitna u tranzicionim zemljama i demokratijama u razvoju. Takođe, pitanja koja zanimaju mlade osobe i smjernice za rješavanje problema omladine i odnosa državnih vlasti prema njima se aktuelizuju pri ocjenjivanju ispunjavanja uslova za članstvo BiH u Evropskoj uniji i daljoj saradnji sa Ruskom Federacijom, Narodnom Republikom Kinom, državama bivšeg Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, Sjedinjenim Američkim Državama i ostalim zemljama modernog svijeta.

U najnovijoj Rezoluciji Savjeta i predstavnika vlada država članica, koji su se sastali unutar Savjeta, o planu rada EU za mlade za period od 2016. do 2018. godine naglašava se da je međusektorsku saradnju u vezi sa mladima potrebno ojačati kroz veću socijalnu uključenost svih mladih, pri čemu bi trebalo uzimati u obzir osnovne evropske vrijednosti. Takođe, potrebno je veće sudjelovanje svih mladih u demokratskom i građanskom životu Evrope, kao i lakši prelaz mladih iz mladosti u odraslu dob, posebno kada je u pitanju integracija na tržište rada. U Bijeloj knjizi o mladima Evropske komisije se navodi da mladi Evropljani imaju mnogo toga za reći, pogotovo što oni aktivno učestvu-

ju u svim ekonomskim i demografskim promjenama u svijetu, a pogotovo u globalizaciji kao modernom fenomenu. Mladi ljudi bi trebalo da uzmu aktivno učešće u izgradnji nove demokratske i otvorene Evrope i baš zbog toga moraju učestvovati u debatama koje se tiču njenog razvitka. Mladi ljudi u svojim sredinama bi trebalo da budu ona „pozitivna sila“ u konstrukciji Evrope i njenih država. Izmijenjena i dopunjena Evropska povelja o učešću mladih u životu na lokalnom i regionalnom nivou naglašava da je od ključnog značaja da participacija bude sadržajna za mlade. Samo ravnopravnim učešćem u odlukama i društvenim angažmanom oni mogu da oblikuju i utiču na odluke i postupke. Zato lokalne vlasti moraju da podržavaju i podstiču participaciju mladih i tako doprinose i njihovoj društvenoj integraciji, pomažući im da se suočavaju, ne samo sa izazovima i pritiscima mladosti, već i sa izazovima savremenog društva. Svaka politika ili akcija osmišljena kako bi se podstakla participacija mladih mora „obezbijediti da se kulturno okruženje odlikuje poštovanjem prema mladima“, a mora takođe da „uzme u obzir i različite potrebe, okolnosti i težnje mladih“. Evropska povelja o informisanju mladih propisuje da „poštovanje demokratije, ljudskih prava i osnovnih sloboda podrazumijeva pravo svih mladih ljudi na pristup potpunim, objektivnim, razumljivim i pouzdanim informacijama, o svim pitanjima i potrebama koje oni izraze“. Informisanje mladih pokriva sve teme koje interesuju mlade ljude, i može da uključi različit spektar aktivnosti: „informisanje, savjetovanje, podršku, obuku i treninge, umrežavanje i upućivanje na specijalizovane servise“. Informisanje mladih treba da poštuje principe ove povelje, koji bi kroz standarde i kriterijume kvaliteta, trebalo da budu dio OP. Učešće mladih u svim sferama javnog života predstavlja jedan od osnovnih ciljeva EU, Savjeta Evrope, Ujedinjenih nacija, Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju, kao i mnogih drugih međunarodnih organizacija. Cijeli koncept OPBL se temelji upravo na ovim preporukama, smjernicama, principima i idejama vodiljama koje su se godinama kristalisale kroz evropsko i svjetsko pravno, političko, socijalno i kulturno-društveno uzdizanje.

1.5. Medijski i kulturni aspekt slobodnog vremena

Medije možemo definisati kao „*oruđa komunikacije koja prenose ili posreduju poruku.*“. Neki autori objašnjavaju kako mediji kao posrednici, odnosno putevi kojima se prenosi poruka, mogu biti i osobe, no najčešće su to materijalni ili fizički nosioci komunikacije – papir, zvučni ili radiovalovi, nosači zvuka. Za savremeno društvo karakteristični su masovni mediji kao

izvor informisanja. Masovni mediji stvaraju „kulturu stvorenu prema masovnim normama industrijske proizvodnje, širenju tehničkim sredstvima masovne difuzije, obraćaju se društvenoj masi, tj. „*jednom divovskom aglomeratu jedinki skupljenih neovisno od unutrašnjih struktura društva.*“ (Ilišin, 2003), takozvanu *masovnu kulturu*. Martinić prepoznaje šest funkcija masovnih medija: 1) informacijska - tvorba i skupljanje obavijesti, 2) selekcijska - izbor i objašnjenje primljenih informacija, 3) eksplikacijska - korištenje obavijesnih sadržaja za stvaranje povezanih predodžbi, 4) edukacijska - prenošenje znanja i kulturnih vrijednosti, 5) zabavna - odmor, opuštanje i razonoda, 6) estetska - stvaranje specifičnih medijskih estetskih oblika, na koje Miliša i saradnici nadodaju i njihovu manipulativnu ulogu. Savremeni teoretičari ukazuju na napuštanje primarne uloge informisanja i obrazovanja od strane medija, te naglašavaju sve veće zadiranje u sva područja života ljudi te uticaju na načine razmišljanja, življenja, oblačenja i ponašanja (Antolčić, 2016), a samim time i na provođenje slobodnog vremena.

Internet i televiziju, kao dva najkorištenija medija u Republici Srpskoj među mladima karakteriziraju laka dostupnost, brzina kojom šire informacije, raznolikost sadržaja i višebrojne mogućnosti koje nude. One su se uklopile kao neizostavan dio svakodnevnog života te su počele uticati na različite aspekte društva. Ovisno o načinu njihove upotrebe, mediji mogu imati svoje pozitivne i negativne aspekte. Na primjer, internet sadrži veliku količinu informacija dostupnih svakom korisniku u svakome trenutku što omogućava informisanost o životu drugih kultura i subkultura, uključenost u zajednicu u vidu informisanja o važnim događajima, te osjećaju učestvovanja u događajima. Nadalje, korištenje interneta pomaže u procesu definisanja i formiranja ličnog stila života oblikujući identitet i opšte samopoimanje pojedinca, ali se može koristiti i kao izvor zabave. S druge strane, štetni uticaji medija su prekomjerna tjelesna težina zbog smanjene svakodnevne fizičke aktivnosti, kao što su bavljenje sportom u slobodno vrijeme te ostale aktivnosti izvan stambenog prostora, oglašavanje nezdrave hrane, *cyber-bullying*, suočavanje sa rješavanjem stvarnih problema što može biti svojevrsna kočnica pri razvoju ličnosti, kriza porodičnih odnosa, iluzija blizine i osjećaja da mladi nisu sami i usamljeni, bijeg od realnosti, udaljavanje od odgovornosti i međusobnih odnosa. Nadalje, veliki broj informacija omogućava i postojanje neprovjerenog sadržaja, informacija kojima se manipuliše

ljudima, te dostupnog nasilnog sadržaja i kriminalnih radnji. Korištenjem interneta gubi se privatnost, te je sve češća pojava medijske zavisnosti i poremećaja koje prouzrokuje, kao što su depresija, nedostatak sna, smetnje vida, smanjenje zdravih navika i slično. Negativni učinci povezuju se i sa igranjem računarskih igara u kojima emocionalno iskustvo, za razliku od televizijskog ili filmskog nasilja kojeg gledaoc doživljava u ulozi svjedoka, proizlazi iz interaktivnog igranja kao učestvovanje, te potiče agresivno ponašanje. Problematično je i pitanje gdje su granice normalnog, odnosno prekomjerenog korištenja interneta. Istraživanja pokazuju kako postoji određeni broj mladih koji pokazuju elemente ponašanja koje vežemo uz ovisnosti, a očituju se u socijalnom, porodičnom i radnom životu osobe. Ovisnost o internetu definiše se kao „*kompulzivan nagon za prekomjernim korištenjem internetskih usluga na način koji narušava fizičko i/ili psihičko zdravlje te uzrokuje teškoće u svakodnevnom porodičnom, socijalnom i radnom životu*“ (Antolčić, 2016).

Danas je u razvijenim državama svijeta djeci i mladima omogućen lagan pristup medijima. Posebnu pažnju treba usmjeriti slobodnom vremenu u kojem se oni prvenstveno koriste. Svojom involviranošću u slobodno vrijeme u kojem se mladi socijalizuju, mediji u sve većoj mjeri utiču na razvoj ličnosti. Današnji odnos medija prema mladima je bolji i pozitivniji zbog razvoja i popularizacije neprofitnih medija, čiju korisnu ulogu u omogućavanju zainteresovanih društvenih skupina ka aktivnom uključivanju u rješavanje društvenih pitanja. Njihovim posredstvom otvaraju se teme koje su rijetko ili nikada zastupljene u *mainstream* medijima, produbljuju se teme iz svih društvenih sfera, olakšavaju se javne rasprave i izražavanje javnog mišljenja, osvještavaju se građani, pridonose pluralizmu i raznolikosti, te su kao takvi važan činilac demokratizacije medijskog prostora (Ilišin, 2015).

Kao protutežu promišljanju o savremenom, pasivnom načinu provođenja slobodnog vremena u potrošačkoj kulturi kojeg su omogućili razvoj tehnologije i medija, valja shvatiti kulturni aspekt njegovog provođenja. Na razvoj ličnosti, osim ranije spomenutih medija, izraziti uticaj ima kulturni aspekt sprovođenja slobodnog vremena. Kultura se definiše kao složena cjelina, sveobuhvatan intelektualni pothvat, spontan u svojoj nužnosti i promišljen u svojoj duhovnosti. Kulturni aspekt slobodnog vremena podrazumijeva kulturne i obrazovne aktivnosti u dokolici koje su

usmjerene svestranom razvijanju ličnosti, vještina, razmišljanju, stvaranju kritičkog stava prema pojavama u svijetu i stvaralačkom doprinosu. Upraznjavanje slobodnog vremena kulturnim, umjetničkim i obrazovnim aktivnostima stoji u oprečnom odnosu sa masovnom, potrošačkom kulturom. Navedene aktivnosti „navikavaju mlade na kulturu provođenja slobodnog vremena“, te je nužno osigurati niz objektivnih i subjektivnih uslova za pravilno odabiranje aktivnosti koje bi bile u funkciji čovjekova zdravog razvoja kao što su: odgojno-vaspitno djelovanje na samopouzdanje pojedinca od rane dobi, stvaranje svijesti i kulture aktivnog korištenja slobodnog vremena, organizovano provođenje slobodnog vremena s odgovarajućim sličnim kadrom, poboljšanje opštih životnih uslova i prilika u društvu i slično.

Mediji su nezaobilazna sastavnica savremenog društva, te imaju izraziti uticaj na životni stil i slobodno vrijeme pojedinaca. Kao osnovna sastavnica savremene masovne kulture utiču na doživljavanje nas samih i društva koje nas okružuje. Njihovom se sve većom dostupnošću u slobodnom vremenu korisnicima otvara veliki broj mogućnosti u vidu zabave, edukacije, komunikacije, informisanja, ali i manipulisanja, koje se postiže mogućnošću izbora sadržaja. Razgovarajući o medijima svakako valja upozoriti na pozitivne i negativne aspekte njihova korištenja u vezi kojih je potrebna što kvalitetnija edukacija.

1.6. Rekreacija slobodnog vremena

Rekreacija, aktivnost čovjeka u slobodno vrijeme, izvan profesionalnog rada, koju on odabire po ličnom opredjeljenju i koja doprinosi unapređenju i razvoju njegovog stvaralaštva i cjelokupne ličnosti, nastaje kada i čovjek, tj. kada on postaje razumno biće. Ona se razvija paralelno sa razvojem ljudskog društva i podliježe zakonima njegovog razvoja. U određenoj etapi društvenog razvoja rekreacija postaje nužnost. To se dešava kada na određenom stepenu razvoja pojedina zemlja, bez obzira na društveno uređenje, doživljava brži industrijski razvoj. Zahvaljujući industrijskoj revoluciji čovjek znatno mijenja način života i rada. Ona uslovljava migraciju stanovništva u gradske i industrijske urbane sredine. To, s jedne strane, dovodi do procesa civilizacije, unapređenja tehnoloških procesa i poboljšanje životnog standarda, a s druge strane ostavlja negativne posljedice na fizičko i mentalo zdravlje stanovništva. Razlozi pojave negativnih uticaja leže u tome što se smanjuje

fizička komponenta rada, a povećava se psihičko opterećenje, uz smanjenje kreativnosti. Čovjek ne proizvodi cjelokupan proizvod već satima, danima, mjesecima i godinama obavlja isti posao, uz statička opterećenja i uvijek iste pokrete. To znači, da svoj posao ne obavlja u mirnom i prirodnom okruženju, već u ogromnim proizvodnim pogonima uz prisutnost stotine drugih ljudi, uz narušene fizikalne i hemijske uslove (mikroklima, vibracije, plinovi i ostalo). I u svakodnevnom životu nastale su znatne promjene. U današnjem modernom vremenu sa razvijenom tehnologijom gotovo je nemoguće dobro funkcionisati bez odgovarajućih programa rekreacije. Rekreacija je aktivnost čovjeka koju on odabire po ličnom opredjeljenju i koja doprinosi unapređenju i razvoju njegovog stvaralaštva i cjelokupne ličnosti. Rekreacija je korištenje vremena na neprofitabilan način, koja svojstveno obnavlja dušu i tijelo. (Zrnić, 2017.) Kako Zrnić (2017) navodi važnost i korist od rekreacije može se sagledati iz više uglova, a podijelićemo ih u tri grupe:

- Lična korist ili korist pojedinca koja se manifestuje u unapređenju psiho-fizičkog zdravlja te osjećaju blagostanja (Zrnić, 2017.).

- Društvena korist gdje se ljudi sa sličnim interesima uključuju u slične aktivnosti, te često ostvaruju poznanstva i prijateljstva na taj način i ovakve interakcije mogu rezultirati pozitivnim efektima za pojedinca, ali i za širu društvenu zajednicu (Zrnić, 2017.).

- Ekonomska korist je vrlo važna u širem društvenom kontekstu i upravo zbog toga se ekonomska korist navodi kao glavni argument kada je riječ o potrebi za uvođenjem rekreativnih programa. Povećanje fizičke aktivnosti u slobodno vrijeme može značajno smanjiti zdravstvene troškove na nivou populacije, takođe radnici koji se bave fizičkim aktivnostima u slobodno vrijeme su produktivniji, pokazuju manji nivo stresa, rijeđe odlaze na bolovanje i slično.

Pojam rekreacija je izveden iz latinskog termina *recreare*, što znači ponovno stvaranje, obnavljanje, osvježenje, okrepljenje, zabava, razonoda, odmor u slobodnom vremenu (Nišavić, 1957). Tradicionalno, pojam rekreacija je označavao odmor od posla koji bi čovjeku omogućio da se ponovo može vratiti poslu (Jensen i Guthrie, 2006). Rekreacija predstavlja spontani odraz čovjekove želje da zadovolji potrebe i sklonosti u aktivnostima prema vlastitom izboru, a sve u svrhu sadržajnijeg korištenja slobodnog vremena (Relac, 1975). Prema Krausu (2001), rekreacija je aktivnost koja je dio dokolice i koja ima svojstva dokolice, dakle, predstavlja kvalitetan čin provođenja slobodnog

vremena. U našoj praksi najčešće se nailazi na ove nazive: sportska rekreacija, fizička rekreacija, tjelesna rekreacija, rekreacija fizičkim (tjelesnim) vježbanjem, kretna rekreacija, kineziološka rekreacija, ili, samo rekreacija. Prema Andrijašević (1996), rekreacija je cjelokupna ljudska djelatnost koja se odvija izvan profesionalnog rada, s pozitivnim učincima na čovjeka, a izabrana je prema vlastitoj želji, to je sloboda izbora aktivnosti i sadržaja; doživljaj zadovoljstva prilikom izvođenja izabrane aktivnosti; pozitivan akt u smislu ponašanja koje je u skladu s društveno prihvatljivim normama; aktivnost koja se provodi u slobodno vrijeme. Važnost i korist rekreacije u slobodno vrijeme se može sagledati iz više uglova. Da bismo detaljnije objasnili važnost rekreacije, iste ćemo potvrditi naučnim istraživanjima, a podijeliti ćemo ih u tri grupe:

- lična korist ili korist pojedinca;
- društvene korist;
- ekonomska korist.

Čovjek se sve manje napreže u procesu proizvodnje, a ima sve više slobodnog vremena. Sa nekadašnjih 16 sati rada 6 dana u nedjelji, došlo se na 42 radna sata u toku nedjelje i ima tendenciju opadanja. Povećano bogatstvo slobodnog vremena krije i niz opasnosti, koje se već uočavaju kod mlade generacije. Kod generacije srednjeg doba uočava se niz degenerativnih promjena kojima je uzrok nagli tehnološki razvoj koji čovjeka dovodi u situaciju da je nadzornik nad radom mašina. Slobodno vrijeme podliježe zakonitosti prerastanja kvantiteta u kvalitet. U slobodnom vremenu postoji šansa i obaveza čovjeka da prevaziđe otuđenost koja nastaje u radnom vremenu. Trenutno bogatstvo slobodnog vremena mora se investirati u dalju ljudsku nadogradnju, jer ćemo samo tako oplemenjeno provedeno vrijeme stvarati u ličnu sposobnost da dugo i skladno možemo učestvovati u proizvodnom procesu. Prema tome, slobodno vrijeme, zabava, rekreacija kao i životne radosti i uživanja su važni kao imovina, marljivost u radu, ozbiljno shvatanje dužnosti i obaveza (Mitić, 2001.).

1.6.1. Uticaj faktora slobodnog vremena i savremenog života na rekreaciju mladih

Život i rad savremenog čovjeka, kao i iskorištavanje njegovog slobodnog vremena uslovljeni su stanjem društva. Razvoj tehnike, tehnologije, informatike pomogao je čovjeku u rješavanju mnogobrojnih problema, ali je narušio njegovu antropološku ravnotežu. Faktori koji su narušili čovjekovu

antropološku ravnotežu su mnogobrojni i nazivamo ih morbogenim faktorima (Andrijašević, 2010.).

U morbogene faktore spadaju:

- hipokinezija (hipo, grč.- nedovoljno; kinesis, grč. - pokret) predstavlja nedovoljno kretanje, nedovoljnu fizičku aktivnost. Hipokinezija je najčešće obilježje savremenog čovjeka. Sudbina je današnjeg “sjedećeg čovjeka” (homo sedensa) da ono malo slobodnog vremena provodi na pokretnim stepenicama, liftovima i u saobraćaju (Andrijašević, 2010.). Prema anatomskoj građi čovjekov prirodni oblik kretanja je trčanje, a ne sjedenje. Prema nalazima čeških i japanskih autora (Hrčka, 1975.) čovjek treba da napravi 10000-14000 koraka dnevno da bi mu organizam normalno funkcionisao. To je minimum kretanja koji omogućava nesmetano funkcionalno održavanje aparata za kretanje i cijelokupnog organizma. Smanjenjem kretanja smanjuje se i moć odbrane čovjeka od nekih elementarnih nepogoda i od mnogih ranije banalnih prehlada (Mitić, 2001.).

- urbanizacija (urbs, lat. - grad) - tipična je za industrijsko i postindustrijsko doba i karakterisana je prilivom stanovništva u gradove (Andrijašević, 2010.).

- adipozni sindrom (adipoza, lat. Adipis - mast, salo; sindrom, grč. - skup simptoma) takođe je uslovljena načinom života i rada i karakteriše je prekomjerna tjelesna težina uzrokovana većim brojem faktora od kojih su najčešći nedovoljno kretanje, nezdrava ishrana i stres (Andrijašević, 2010.).

- stres (stress, eng. - pritisak, napor) uslovljava niz psiho-fizičkih smetnji, potiče razvoj bolesti. Predstavlja neravnomjernost želja i mogućnosti, neravnotežu psihičkih i fizičkih obilježja (Andrijašević, 2010.).

- ekološki faktori koji uslovljavaju opstanak na zemlji, a svako njihovo narušavanje utiče na kvalitet života svih živih bića (Andrijašević, 2010.).

Faktori koji su suprotni morbogenim faktorima i koji su nam na raspolaganju nazivaju se sanogeni faktori. prema tome, na čovjeku je da odluči kada će promijeniti način života i koliko će sam sebi pružiti priliku da ostane i postane zdrav.

Sanogeni faktori koji se protive morbogenim su:

- dovoljno kretanja i fizičke aktivnosti u sportu i sportsko-rekreativnim životnim uslovima i fazama (Andrijašević, 2010.).

- smanjenje i/ili uklanjanje svih faktora koji utiču na povećanje tjelesne težine (Andrijašević, 2010.).

- mogućnost upravljanja načinom i kvalitetom života, otklanjanje svih faktora koji štetno utiču na ekologiju i svijet oko nas, kao i sticanje zdravih navika u sredini koja nas okružuje i uz pomoć naših najbližih, medija i koje nam pružaju mogućnost za svestran razvoj ličnosti (Andrijašević, 2010.).

Upravo uz pomoć ovih sanogenih faktora i njihovim međusobnim djelovanjem i povezivanjem, sportska rekreacija ima mnogo pozitivnih funkcija. Zdravstvena funkcija sportske rekreacije odražava se i na ostala područja djelovanja u društvu. Zdrav čovjek je okružen i uslovljen i zdravim socijalno-ekonomskim okruženjem. Veliki plus čovjekovom zdravlju doprinosi i očuvanje svijeta i sredine koja nas okružuje, jer ekološkom svijješću sami sebi pružamo dodatne mogućnosti za sprovođenje sportsko-rekreativnih aktivnosti u slobodno vrijeme i na taj način možemo u pravom smijeru da iskoristavamo naše slobodno vrijeme poslije radnih i profesionalnih obaveza. Na taj način sportska rekreacija doprinosi i poboljšanju kvaliteta života, jer sportska rekreacija je specifična zbog toga što je podređena pojedincu (čovjeku) sa mnogobrojnim pozitivnim efektima. Sa druge strane, sportska rekreacija pruža mogućnost i rada u kolektivima čime se zadovoljava socijalna potreba čovjeka za druženjem, za interakcijom sa drugim ljudima, da bude u grupi, da je vezan za druge, da voli i bude voljen i na taj način ispunjava i zadovoljava svoje sociološke motive. Na osnovu svega navedenog, sportska rekreacija je pokazatelj da je pravi način za kvalitetno sprovođenje slobodnog vremena pojedinca bez obzira na pol, dob, nacionalnu, vjersku i/ili rasnu pripadnost.

1.6.2. Planiranje i programiranje sportske rekreacije u slobodno vrijeme

Planiranje i programiranje zauzima posebno i značajno mjesto u sportskoj rekreaciji. Kao što planiramo kako iskoristiti naše slobodno vrijeme da ga ne bi izgubili u monotoniji i/ili na neki drugi način na koji to ne želimo, tako moramo da isplaniramo i isprogramiramo trenažni sadržaj za pojedinca ili grupu koja učestvuje u sportsko-rekreativnim aktivnostima. Svaki čovjek koji odluči da svoje dragocijeno slobodno vrijeme sprovodi kroz sportsko-rekreativne aktivnosti želi i voli da one budu potpuno isplanirane i isprogramirane, jer samo na taj način one njegovom duhu i tijelu pružaju maksimalne efekte i samo iz takvih aktivnosti pojedinac može da izvuče maksimalnu ko-

rist za svoje tijelo i duh. Prema svemu navedenom prije operacionalizacije treninga i aktivnosti treba pristupiti detaljnom planiranju i programiranju.

Pod planiranjem u sportsko-rekreativnom treningu podrazumijeva se određivanje ciljeva, zadataka, termina, postizanja rezultata i trenažnih kontrolnih normativa. Uspješno planiranje trenažnog procesa, kao veoma složene upravljačke akcije, prvenstveno zavisi od utvrđenog željenog stanja, utvrđenog početnog stanja, provjeravanja operacionalizovanog plana. Programiranje aktivnosti predstavlja veoma složenu upravljačku akciju, u kojoj se na bazi planova određuju konkretniji programski postupci koji sadrže informacije o trenažnim sadržajima (sredstvima), volumenu opterećenja (ekstenzitetu i intenzitetu), metodama trenažnog rada (Malacko,2004.). Plan treba da sadrži : vrijeme, trajanje i učestalost korištenja pojedinim sadržajem sportske rekreacije; vrstu sadržaja sportske rekreacije; strukturu i broj u grupi ili pojedinca prema njegovim obilježjima; mjesto odvijanja aktivnosti; satnicu aktivnosti; načine kretanja; cilj aktivnosti. U sportskoj rekreaciji nužno je planirati, te voditi kontrolu i evidenciju plana, a po potrebi se on može korigovati. sadržajni okvir koji nam daje plan, omogućava razradu pojedinih metodičkih jedinica koje nazivamo program sportske rekreacije. Program sadrži: cilj i svrhu aktivnosti; namjenu aktivnosti; izbor aktivnosti; razradu aktivnosti; provjeru i kontrolu aktivnosti i evaluaciju aktivnosti. Jedan od najvažnijih ciljeva programiranja sportsko-rekreativnih aktivnosti je transformacija opštih i/ili ciljanih sposobnosti i obilježja učesnika. Opšti ciljevi sportsko -rekreativnih programa su: kompenzacija (potreba za fizičkom aktivnošću), korekcija i ublažavanje tegoba (lošeg držanja tijela, ravnih stopala, bolnog lumbo-sakralnog i cerviko-brahijalnog sindroma, prekomjerne tjelesne mase i dr.), transformacije, program sistemskog vježbanja, program obuke, program takmičenja, program za specifične grupe i dr. (Andrijašević, 2010.).

Program sportsko-rekreativnog vježbanja možemo podijeliti u pet osnovnih grupa koje se prepliću i kombinuju:

1. Program za razvoj mišićne mase i snage koji sadrži vježbe sa opterećenjem bez i sa rekvizitima;vježbe snage na spravama(sprave za fitness).
2. Program za razvoj aerobnih sposobnosti koji sadrži ciklične aktivnosti u prirodi i zatvorenom; vježbanje na simulatorima; koreografija aerobika za razvoj aerobnih sposobnosti, sportske igre i aktivnosti.

3. Program za razvoj fleksibilnosti koji sadrži vježbe istezanja na zatvorenom i otvorenom prostoru.
4. Programi za opuštanje koji sadrži razne programe za otklanjanje stresa; kombinacije vježbi disanja, relaksacije, istezanja i snage.
5. Korektivni program koji sadrži programe za korekciju lošeg držanja, smetnji i tegoba sa kičmenim stubom i dr. (Andrijašević, 2010.).

Prema vrstama programe sportske rekreacije možemo podijeliti na:

- Transformacione programe kojima je cilj transformacija opštih i/ili ciljanih obilježja,
- Korektivne programe kojima je cilj korekcija opštih i/ili ciljanih obilježja,
- Programe obuke sportskih aktivnosti kojima je cilj učenje i savladavanje novih motoričkih znanja,
- Programi rasta i razvoja koji predstavljaju programe za djecu i mlade,
- Takmičarski programi koji sadrže sportsko-rekreativna takmičenja u raznim disciplinama,
- Obrazovno-edukativni programi koji sadrži programe aktualnih tema vezane uz prevenciju bolesti (Andrijašević, 2010.)

1.6.3. Sportska rekreacija mladih u slobodno vrijeme

Za mlade osobe u slobodno vrijeme redovno bavljenje sportom vezano je uz osjećaj zadovoljstva, vrijednost je koja umanjuje uticaje drugih, društveno neprihvatljivih sadržaja i raznih poroka koji su česta prijetnja toj dobi. Sportska je aktivnost sinonim zdravlja u punom smislu, omogućava zdrav razvoj tijela i ličnosti. Iako se zna da sport umanjuje rizik od asocijalnog ponašanja i pozitivno utiče na kvalitet života mladih, te time i na njihovo zadovoljstvo (Andrijašević, 2010.). Rekreacija učenika je veoma značajna, jer učenik je “radni čovjek” čije radno vrijeme prevazilazi angažovanje zaposlenih, odraslih osoba. Pored nastave u školi učenici imaju domaće zadatke, lektiru i povrh svega stalno se vrši provjera usvojenog gradiva kroz kontrolne i pismene zadatke ili usmeno odgovaranje. Očekivanja roditelja i nastavnika vrše svojevrsan pritisak na učenike, koji također ima svoj razlog da ima dobre ocjene i odgovarajući uspjeh. U ovom važnom period sportsko-rekreativne aktivnosti zauzimaju značajno mjesto. Tjelesno formiranje mladih završava

se sa 18 godina, a mentalni potencijali su još u razvoju i na putu postizanja pune zrelosti. Brojni faktori utiču na stepen zrelosti-od genetskih, psiholoških, intelektualnih, socioloških pa do klimatskih. Motorička sposobnost izjednačena je sa vanjskim izgledom, mladom čovjeku posebno je važno biti prihvaćen i zapažen. Biti dio tima i baviti se sportom može biti sinonim zdravlja, sposobnosti, optimizma, snage, kulture i brojnih drugih pozitivnih osobina i karakteristika (Mitić, 2001.)

Studiranje predstavlja značajnu promjenu u načinu života i u kvalitativnoj organizaciji načina učenja. Pohađanje nastave nema takav stepen obaveznosti kao u toku srednje škole, nema domaćih zadataka koji moraju da se rade svaki dan i nema stalnog stresa zbog provjera znanja. Način života je takav da nema dovoljno fizičke aktivnosti, uz veliko psihološko naprezanje posebno u toku pripremanja kolokvijuma i/ili ispita. Međutim, posljednjih godina napravljen je ozbiljan programsko-organizacioni pomak u smislu mogućnosti da se bira neki od ponuđenih programa iz oblasti sportskih igara, aerobika, fitnesa, klizanja, pješačenja, korektivnog vježbanja, trčanja i sl. Sportski život na univerzitetu obuhvata čitav niz aktivnosti koje obilježavaju jednu akademsku sredinu. Univerzitetski savez sportova organizuje ligu u sportskim igrama: košarka, odbojka, fudbal, rukomet, badminton u koju se uključuju ekipe studenata sa pojedinih fakulteta. Drugi modalitet takmičenja po kup sistemu realizuje se kod takmičenja u plivanju, skijanju i atletici. Studentski klubovi kao stubovi sporta u našim uslovima nikada nisu zaživjeli u pravoj mjeri na način kako to funkcioniše u SAD-u, Engleskoj ili Rusiji. Rekreativna takmičenja u okviru sportskih takmičenja studenata pojedinih fakulteta, tzv. "jade", sa predznacima pojedinih struka (pravniijada, medicinijada, elektrijada, difovijada itd.) predstavljaju mnogo bogatiji i studentski prepoznatljiv oblik uključivanja u pojedine sportske aktivnosti. Studentska populacija predstavlja značajnu kategoriju u prometu sportsko-rekreativnih centara, jer kao kategorija mladi imaju razvijeno interesovanje za sve oblike fizičkih aktivnosti. Najveće interesovanje pokazuju za sportske igre, sve oblike aerobika, fitnesa kao i neke ekstremne sportove (Mitić, 2001.).

Primjena raznih programa rekreacije u samom mjestu rada proizilazi iz čovjekove potrebe za kvalitetnim odmorom. Sportska rekreacija u samom procesu rada ima bitnih psiholoških, socijalnih, ekonomskih i zdravstvenih značaja. Rekreacija zaposlenih je složen proces koji u praksi ima više organizacionih formi u kojima se pojavljuje radna organizacija kao neposredni

realizator. Rekreacija zaposlenih u toku radnog vremena je do sad najviše valorizovani oblik rekreacije i pokazuje pozitivne efekte primjenjivanih programa na subjektivni osjećaj smanjenja umora, popravljane mentalne svježine i raspoloženja uz objektivne pokazatelje poboljšanja radne sposobnosti. Rekreacija u slobodnom vremenu u toku dana ostvaruje se kroz tri područja fizičke kulture, i to obuku, rekreaciju i takmičenje. Rekreacija u toku vikenda takođe otvara mogućnost realizacije sva tri područja fizičke kulture, a to je period kada ima više slobodnog vremena pa se često organizuju jednodnevni ili dvodnevni izleti gdje se realizuje program rekreacije. Vikendom se najčešće programi vezuju za boravak u prirodi u nekom od izletišta, a osnovu programa čine hodanje, trčanje i razni oblici aktivnosti i igara koji uključuju i članove porodica koji su po pravilu prisutni na ovakvim događajima. Rekreacija u toku godišnjeg odmora predstavlja ozbiljan zadatak. Ne treba ni napominjati da je stacionarni boravak idealna šansa za realizaciju svih oblika rekreacije i pruža veliki prostor za ozbiljan organizovani uticaj na oporavak zaposlenih (Mitić, 2001.).

2. METODOLOGIJA EMPIJSKOG ISTRAŽIVANJA

U procesu istraživanja percepcija mladih o njihovom slobodnom vremenu u gradu Banja Luka pri prikupljanju podataka koristili smo se metodom anketiranja. Tokom prikupljanja i obrade podataka služili smo se metodom tematske analize koja omogućava fleksibilan pristup, a služi identificiranju, organizovanju, opisivanju i izvještavanju tema unutar skupa podataka. Ovo istraživanje vodilo se induktivnim načinom uočavanja tema i obrazaca, te je potaknuto i provedeno zbog želje za razumijevanjem fenomena slobodnog vremena, percepcijom učesnika o različitim aspektima slobodnog vremena i rekreacije mladih, te sociološke relevantnosti teme.

Predmet ovog istraživanja koje sprovode studenti II ciklusa studija Fakulteta fizičkog vaspitanja i sporta (smjer "Sport, uže usmjerenje "Rekreacija") sa svojim mentorima, profesorima Vejnovićem, Zrnićem i Spasojevićem je slobodno vrijeme mladih u našem gradu, našoj Banjoj Luci. Cilj istraživanja je pomoću strukturisanog anketnog upitnika istražiti kako mladi sprovode slobodno vrijeme u Banjoj Luci.

Pored anketnog upitnika kao cjelokupni cilj ovoga rada je istražiti na koji način mladi percipiraju slobodno vrijeme u Banjoj Luci, mogućnošću uticaja na način njegova provođenja, te prije svega na zadovoljstvo sadržajima koji se nude i koji nedostaju, odnosno lociranjem poteškoća s kojima se mladi susreću, a tiče se fenomena slobodnog vremena. Kao jedan od načina rješavanja problema može se ponuditi rješenje u vidu prijedloga koje bih mladima omogućilo što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena, pa samim time i viši nivo ličnog zadovoljstva. Istraživanjem slobodnog vremena mladih u Banjoj Luci odlučili smo se baviti iz razloga što od strane autora istraživanja postoji interes za navedenu tematiku na području grada koji je njegovo rodno mjesto i mjesto prebivališta, ali i zbog razloga što isto ne zahtijeva nikakve finansijske troškove. Generacije mladih formiraju se na temelju zajedničkog socio-istorijskog iskustva, obrazaca i stilova ponašanja i svijesti o generacijskoj pripadnosti, te na primjeru u gradu Banja Luci govorimo o odrastanju u jedinstvenom socio-istorijskom razdoblju kojeg karakteriše dvostruka tranzicija. Kao prvo, mladi prolaze kroz univerzalno prijelazno razdoblje iz mladosti u odraslost i drugo, taj se proces zbiva u društvu koje je i samo u procesu transformacije (Ilišin, 2017).

2.1. Opis uzorka

Longitudinalno, kontrolisano, randomizirano istraživanje koje je trajalo od novembra 2021. godine do jula 2022. godine, pristupilo je 286 ispitanika. Istraživanje “Kako mladi sprovode slobodno vreme u Banjoj Luci”, provedeno je na teritoriji Banja Luke. Da bi stekli pravo (uslove) za učestvovanje u istraživanju i ispunjavanje anketnog upitnika, ispitanici su morali da zadovolje sledeće uslove: da su stanovnici opštine Banja Luka, da svoje slobodno vrijeme sprovode na teritoriji opštine Banja Luka, da su srednje životne dobi, da se bave rekreacijom i/ili vode sportsko rekreativne programe na teritoriji opštine Banja Luka, da su psiho-fizički sposobni za rekreaciju ili sprovođenje sportsko-rekreativnih programa na teritoriji opštine Banja Luka, da mogu samostalno da učestvuju u istraživanju, popune anketni upitnik. Kriterijum za isključivanje iz istraživanja su: da nisu stanovnici opštine Banja Luka, da svoje slobodno vrijeme ne sprovode na teritoriji opštine Banja Luka, da ne ulaze u okvire životne dobi, da se ne bave rekreacijom i/ili da ne vode sportsko-rekreativne programe na teritoriji opštine Banja Luka, da nisu sami učestvovali u istraživanju pri popunjavanju anketnog upitnika, da nisu odgovorili na sva pitanja iz anketnog upitnika. Uzorak ispitanika je randomiziran i anketiranje je sprovedeno online putem i terenskim radom na području teritorije opštine Banja Luka od strane studenata II ciklusa studija uz svoje profesore sa Fakulteta Fizičkog vaspitanja i sporta Univerziteta u Banjoj Luci. Uzorak ispitanika, čine studenti, treneri, instruktori rekreacije, zaposlene osobe koji su u svakodnevnoj interakciji sa mladim osobama na području teritorije opštine Banja Luka.

Anketirani su: zaposleni u ustanovama Dom omladine Banja Luka, Ministarstvo porodice, omladine i sporta; saradnici u Gradskoj upravi grada Banja Luka, Fudbalski klub Borac, Fudbalski klub Krupa, saradnici u Fudbalskom savezu Republike Srpske, Omladinski rukometni klub Banja Luka, studenti Fakulteta fizičkog vaspitanja i sporta, Pravnog fakulteta, Fakulteta političkih nauka, Šumarskog fakulteta, Fakulteta bezbjednosnih nauka našeg Univerziteta u Banjoj Luci; treneri fitness studija Supreme.

2.2. Mjerni instrument

Mjerni instrument u ovom naučnom istraživanju bio je Anketni upitnik koji su konstruisali studenti II ciklusa studija uz svoje profesore sa Fakulteta Fizičkog vaspitanja i sporta sa Univerziteta u Banjoj Luci. Anketni

upitnik je konstruisan iz naučnih oblasti (disciplina) “Sociologija slobodnog vremena” i “Rekreacija u slobodnom vremenu” i činilo ga je 20 pitanja baziranih na slobodno vrijeme mladih, infrastrukturu slobodnog vremena mladih, načina slobodnog vremena mladih i na zdravstveno-rekreativne aktivnosti mladih u slobodno vrijeme na teritoriji opštine Banja Luka.

Kroz anketni upitnik anketirane smo pitali: “Kako mladi provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci”. Cilj ove ankete je prikupiti podatke kako mladi provode slobodno vrijeme u našem gradu. U nastavku mladima su ponuđena anketna pitanja uz molbu da zaokruže u svakom pitanju samo jedan ponuđeni odgovor. Važno je napomenuti da ne postoje tačni i netačni odgovori i da anketirani zaokruže odgovor koji najbolje opisuje njihov stav-mišljenje.

Unaprijed se zahvaljujemo na popunjenom anketnom upitniku !

ANKETNI UPITNIK

- 1. Da li mladi imaju dovoljno slobodnog vremena u Banjoj Luci ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 2. Da li grad Banjaluka zadovoljava potrebe mladih za aktivnostima u slobodno vrijeme?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 3. Jesu li mladi zadovoljni načinom na koji provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 4. Da li mladi imaju potrebu za rekreacijom (zabava, igra, druženje) u slobodnom vremenu ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 5. Da li mladi imaju potrebu za razvojem ličnosti (sportski, kulturno-umjetnički, sociološki) u slobodno vrijeme ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 6. Da li mladi imaju potrebu za poluprofesionalnim aktivnostima (hobi, volontiranje) u slobodno vrijeme ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 7. Da li mladi žele da učestvuju u procesu osmišljavanja sadržaja za što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 8. Da li mladi maksimalno iskoristavaju mogućnosti koje pruža Banjaluka za provođenje slobodnog vremena ?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 9. Da li je volontiranje kvalitetan način za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?**
  1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 10. Da li Banjaluka posjeduje infrastrukturu da bi mladi mogli kvalitetno da sprovode slobodno vrijeme?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 11. Da li mladi moraju imati određen budžet da bi mogli provoditi slobodno vrijeme u Banjoj Luci ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 12. Da li mladi imaju podršku grada Banjaluka za provođenje slobodnog vremena ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 13. Da li grad Banjaluka pruža kreativne sadržaje mladima za sprovođenje slobodnog vremena ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 14. Da li mladi žele osmišljen i organizovan kreativan sadržaj za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 15. Da li su rekreativne fizičke aktivnosti neophodne za zdravlje ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

- 16. Da li grad Banja Luka posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata za vježbanje ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 17. Trebaju li sve uzrasne kategorije vježbati radi zdravlja (djeca, omladina, radna populacija, penzioneri, invalidi) ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 18. Slažete li se da je radi zdravlja neophodno vježbati najmanje 3 puta po sat vremena u toku nedjelje ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 19. Da li je brzo hodanje, trčanje i vožnja bicikla najbolji lijek protiv infarkta ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA
- 20. Da li je penzionerima u gradu Banja Luka potrebna profesionalna pomoć bolje nego sada (lijekar i lijekovi, kućna njega, trener za zdravlje) ?**
1. DA
  2. NE
  3. MOŽDA

2.3. Statistička obrada

U narednom tekstu kroz tabelu i grafikone prikazana je detaljna procentualna analiza anketnog upitnika "Kako mladi provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci" na dvadeset zadanih pitanja.

Tabela 1. Odgovori ispitanika prema anketnom upitniku

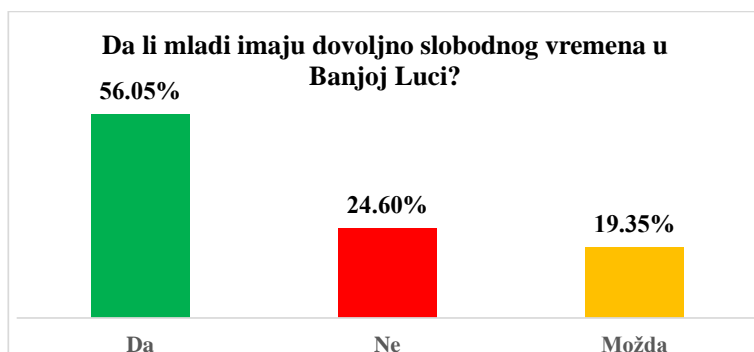
Pitanje	Odgovori			
	Da	Ne	Možda	Ukupno
Da li mladi imaju dovoljno slobodnog vremena u Banjoj Luci?	139	61	48	248
Da li grad Banjaluka zadovoljava potrebe mladih za aktivnostima u slobodno vrijeme?	120	66	61	247
Jesu li mladi zadovoljni načinom na koji provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci?	85	68	95	248
Da li mladi imaju potrebu za rekreacijom (zabava, igra, druženje) u slobodnom vremenu?	201	25	22	248
Da li mladi imaju potrebu za razvojem ličnosti (sportski, kulturno-umjetnički, sociološki) u slobodno vrijeme?	191	15	42	248
Da li mladi imaju potrebu za poluprofesionalnim aktivnostima (hobi, volontiranje) u slobodno vrijeme?	136	41	71	248
Da li mladi žele da učestvuju u procesu osmišljavanja sadržaja za što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?	91	61	96	248
Da li mladi maksimalno iskorištavaju mogućnosti koje pruža Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?	51	127	70	248
Da li je volontiranje kvalitetan način za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?	129	52	67	248
Da li Banjaluka posjeduje infrastrukturu da bi mladi mogli kvalitetno da provode slobodno vrijeme?	90	67	91	248
Da li mladi moraju imati određen budžet da bi mogli provoditi slobodno vrijeme u Banjoj Luci?	138	54	56	248
Da li mladi imaju podršku grada Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?	68	85	95	248

Pitanje	Odgovori			
	Da	Ne	Možda	Ukupno
Da li grad Banjaluka pruža kreativne sadržaje mladima za sprovođenje slobodnog vremena?	83	74	91	248
Da li mladi žele osmišljen i organizovan kreativan sadržaj za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?	147	29	72	248
Da li su rekreativne fizičke aktivnosti neophodne za zdravlje?	195	17	36	248
Da li grad Banja Luka posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata za vježbanje?	109	76	63	248
Trebaju li sve uzrasne kategorije vježbati radi zdravlja (djeca, omladina, radna populacija, penzioneri, invalidi)?	194	23	31	248
Slažete li se da je radi zdravlja neophodno vježbati najmanje 3 puta po sat vremena u toku nedjelje?	181	30	37	248
Da li je brzo hodanje, trčanje i vožnja bicikla najbolji lijek protiv infarkta?	115	36	97	248
Da li je penzionerima u gradu Banja Luka potrebna profesionalna pomoć bolje nego sada (ljekar i lijekovi, kućna njega, trener za zdravlje)?	164	24	60	248

3. REZULTATI

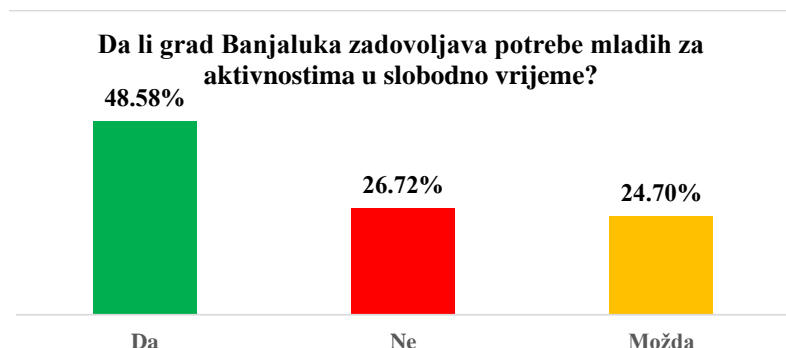
Statistički rezultati koje smo dobili su procentualno analizirani u narednom tekstu i detaljno prikazani u vidu grafikona pojedinačno za svako anketno pitanje na temu. "Kako mladi provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci".

Na pitanje "Da li mladi imaju dovoljno slobodnog vremena u Banjoj Luci?", 139 (56.05%) ispitanika je odgovorilo *da*, 61 (24.60%) *ne* i 48 (19.35%) *možda* (grafikon 1).

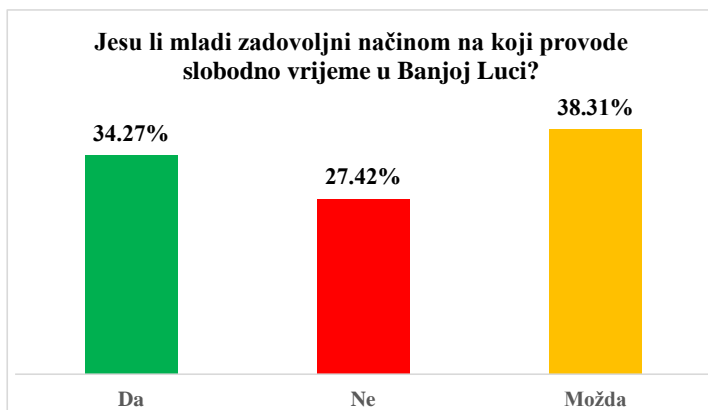
Grafikon 1. Odgovori na pitanje "Da li mladi imaju dovoljno slobodnog vremena u Banjoj Luci?"

Najveći broj ispitanika, njih 120 (48.58%) je odgovorilo *da*, 66 (26.72%) *ne* i 61 (24.70%) *možda* na pitanje "Da li grad Banjaluka zadovoljava potrebe mladih za aktivnostima u slobodno vrijeme?" (grafikon 2).

Grafikon 2. Odgovori na pitanje "Da li grad Banjaluka zadovoljava potrebe mladih za aktivnostima u slobodno vrijeme?"

Najveći broj (95 ili 38.31%) ispitanika je odgovorilo *možda*, 85 (34.27%) *da* i 68 (27.42%) *ne* na pitanje “Jesu li mladi zadovoljni načinom na koji provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci?” (grafikon 3).

Grafikon 3. Odgovori na pitanje “Jesu li mladi zadovoljni načinom na koji provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci?”

Na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za rekreacijom (zabava, igra, druženje) u slobodnom vremenu?” 201 (81.05%) ispitanik je odgovorilo *da*, 25 (10.08%) *ne* i 22 (8.87%) *možda* (grafikon 4).

Grafikon 4. Odgovori na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za rekreacijom (zabava, igra, druženje) u slobodnom vremenu?”

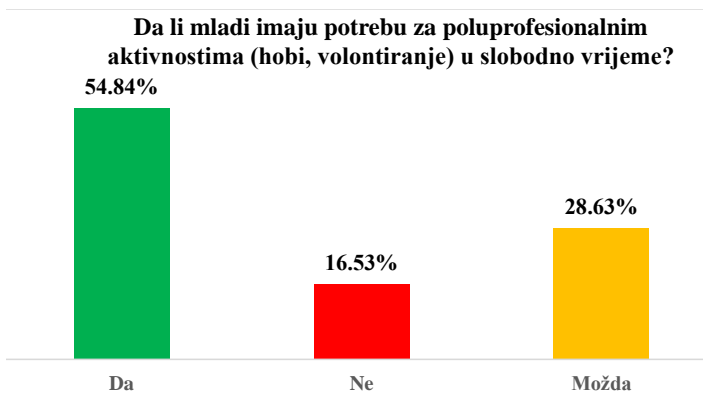
Od ukupno 248 ispitanika njih 191 (77.02%) je odgovorilo *da*, 15 (6.05%) *ne* i 42 (16.94%) *možda* na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za razvojem ličnosti (sportski, kulturno-umjetnički, sociološki) u slobodno vrijeme?” (grafikon 5).

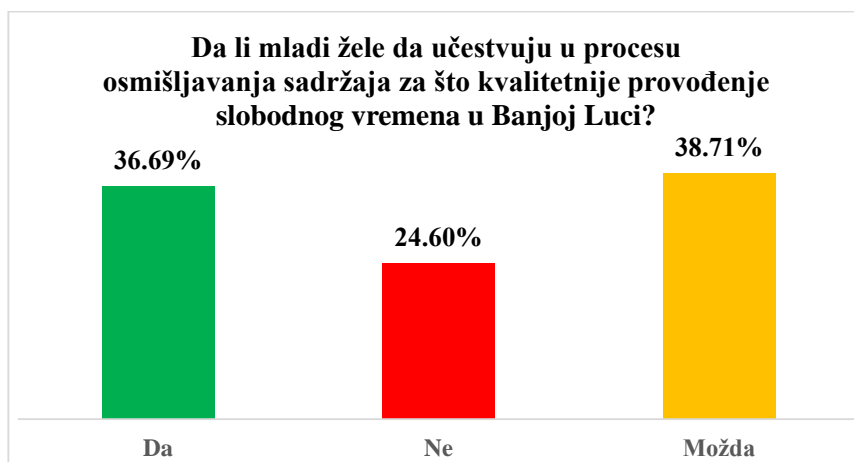
Grafikon 5. Odgovori na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za razvojem ličnosti (sportski, kulturno-umjetnički, sociološki) u slobodno vrijeme?”

Većina ispitanika, njih 136 (54.84%) je odgovorilo *da*, 41 (16.53%) *ne* i 71 (28.63%) *možda* na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za poluprofesionalnim aktivnostima (hobi, volontiranje) u slobodno vrijeme?” (grafikon 6).

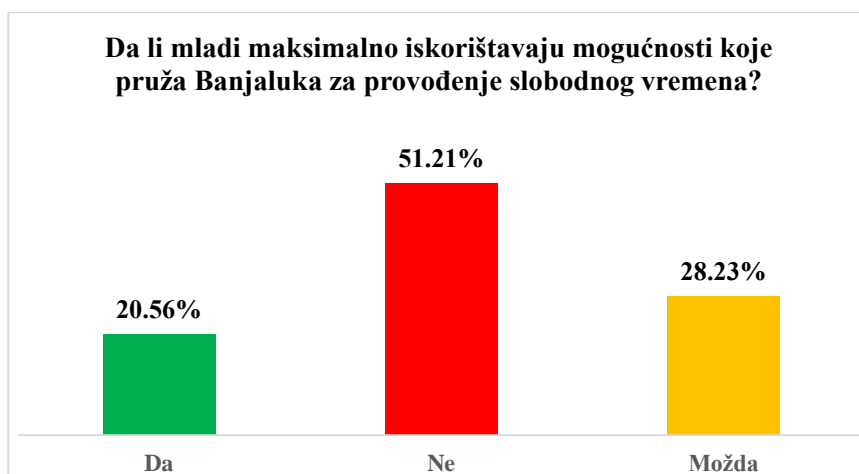
Grafikon 6. Odgovori na pitanje “Da li mladi imaju potrebu za poluprofesionalnim aktivnostima (hobi, volontiranje) u slobodno vrijeme?”

Na pitanje “Da li mladi žele da učestvuju u procesu osmišljavanja sadržaja za što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?” 61 (24.60%) ispitanika je odgovorilo *ne*, 91 (36.69%) *da* i 96 (38.71%) *možda* (grafikon 7).

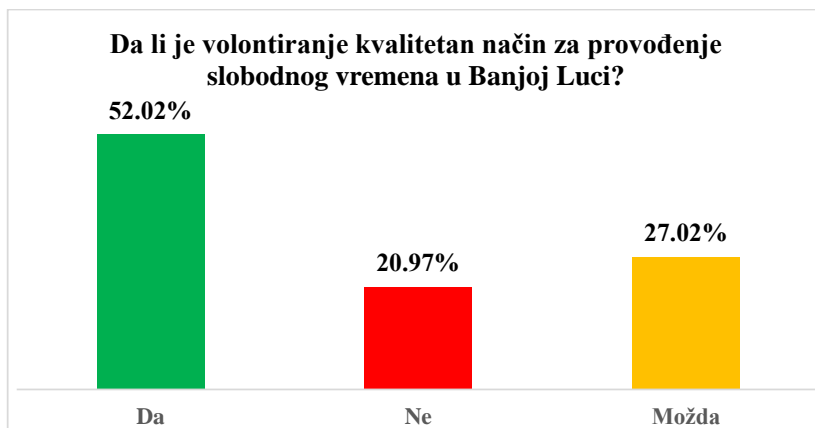
Grafikon 7. Odgovori na pitanje “Da li mladi žele da učestvuju u procesu osmišljavanja sadržaja za što kvalitetnije provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?”

Najveći broj ispitanika, njih 127 (51.21%) je odgovorilo *ne*, 70 (28.23%) *možda* i 51 (20.56%) *da* na pitanje “Da li mladi maksimalno iskoristavaju mogućnosti koje pruža Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?” (grafikon 8).

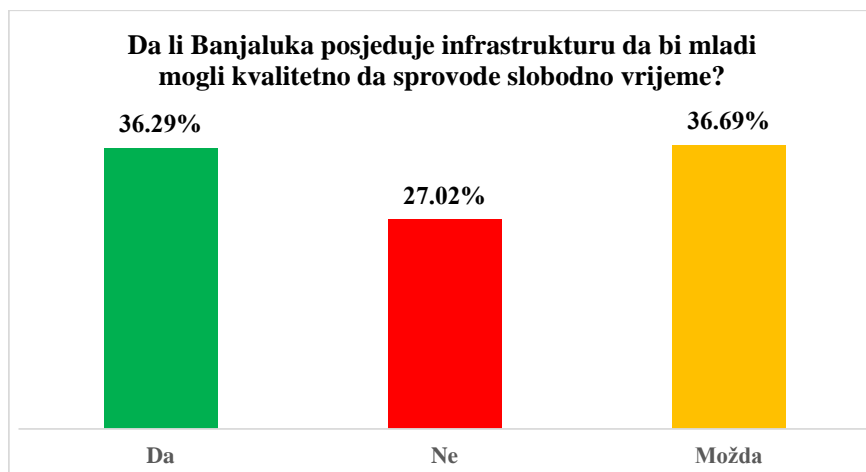
Grafikon 8. Odgovori na pitanje “Da li mladi maksimalno iskoristavaju mogućnosti koje pruža Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?”

Od ukupno 248 ispitanika njih 129 (52.02%) je odgovorilo *da*, 52 (20.97%) *ne* i 67 (27.02%) *možda* na pitanje “Da li je volontiranje kvalitetan način za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?” (grafikon 9).

Grafikon 9. Odgovori na pitanje “Da li je volontiranje kvalitetan način za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?”

Na pitanje “Da li Banjaluka posjeduje infrastrukturu da bi mladi mogli kvalitetno da sprovode slobodno vrijeme?” 90 (36.29%) ispitanika je odgovorilo *da*, 67 (27.02%) *ne* i 91 (36.69%) *možda* (grafikon 10).

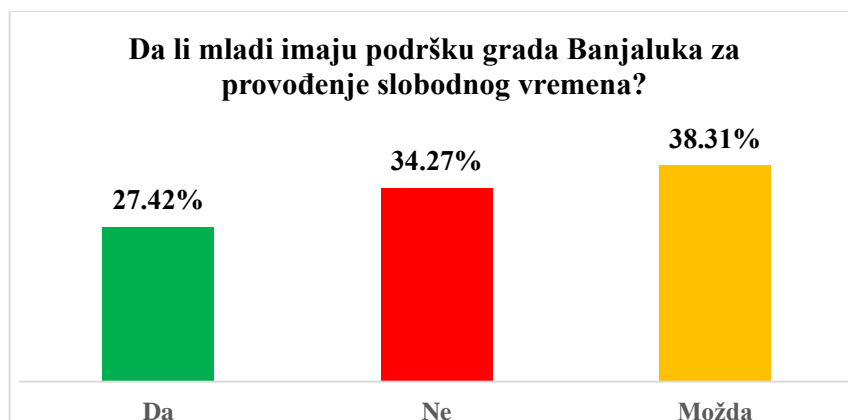
Grafikon 10. Odgovori na pitanje “Da li Banjaluka posjeduje infrastrukturu da bi mladi mogli kvalitetno da sprovode slobodno vrijeme?”

Najveći broj (138 ili 55.65%) ispitanika je odgovorilo *da*, 54 (21.77%) *ne* i 56 (22.58%) *možda* na pitanje “Da li mladi moraju imati određen budžet da bi mogli provoditi slobodno vrijeme u Banjoj Luci?”, (grafikon 11).

Grafikon 11. Odgovori na pitanje “Da li mladi moraju imati određen budžet da bi mogli provoditi slobodno vrijeme u Banjoj Luci?”

Na pitanje “Da li mladi imaju podršku grada Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?” 85 (34.27%) ispitanika je odgovorilo *ne*, 68 (27.42%) *da* i 95 (38.31%) *možda* (grafikon 12).

Grafikon 12. Odgovori na pitanje “Da li mladi imaju podršku grada Banjaluka za provođenje slobodnog vremena?”

Većina ispitanika, njih 91 (36.69%) je odgovorilo *možda*, 83 (33.47%) *da* i 74 (29.84%) *ne* na pitanje “Da li grad Banjaluka pruža kreativne sadržaje mladima za sprovođenje slobodnog vremena?” (grafikon 13).

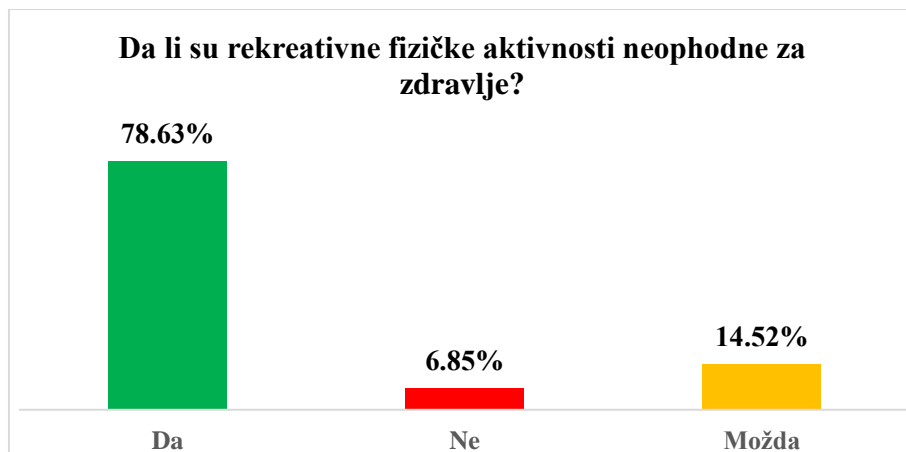
Grafikon 13. Odgovori na pitanje “Da li grad Banjaluka pruža kreativne sadržaje mladima za sprovođenje slobodnog vremena?”

Od ukupno 248 ispitanika njih 147 (59.27%) je odgovorilo *da*, 29 (11.69%) *ne* i 72 (29.03%) *možda* na pitanje “Da li mladi žele osmišljen i organizovan kreativan sadržaj za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?” (grafikon 14).

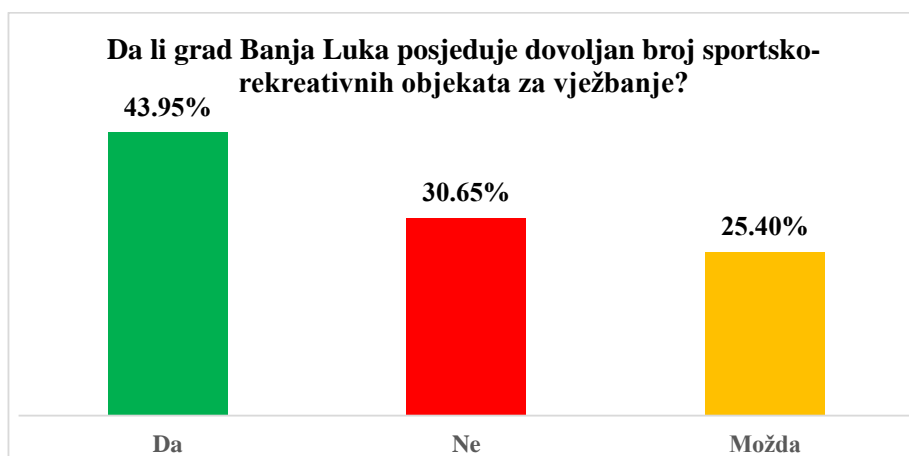
Grafikon 14. Odgovori na pitanje “Da li mladi žele osmišljen i organizovan kreativan sadržaj za provođenje slobodnog vremena u Banjoj Luci?”

Tri od četiri (195 ili 78.63%) ispitanika je odgovorilo *da*, 17 (6.85%) *ne* i 36 (14.52%) *možda* na pitanje “Da li su rekreativne fizičke aktivnosti neophodne za zdravlje?” (grafikon 15).

Grafikon 15. Odgovori na pitanje “Da li su rekreativne fizičke aktivnosti neophodne za zdravlje?”

Najveći broj ispitanika, njih 109 (43.95%) je odgovorilo *da*, 76 (30.65%) *ne* i 63 (25.40%) *možda* na pitanje “Da li grad Banja Luka posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata za vježbanje?” (grafikon 16).

Grafikon 16. Odgovori na pitanje “Da li grad Banja Luka posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata za vježbanje?”

Na pitanje “Trebaju li sve uzrasne kategorije vježbati radi zdravlja (djeca, omladina, radna populacija, penzioneri, invalidi)?” 23 (9.27%) ispitanika je odgovorilo *ne*, 31 (12.50%) *možda* i 194 (78.23%) *da* (grafikon 17).

Grafikon 17. Odgovori na pitanje “Trebaju li sve uzrasne kategorije vježbati radi zdravlja (djeca, omladina, radna populacija, penzioneri, invalidi)?”

Najveći broj ispitanika, njih 181 (72.98%) je odgovorilo *da*, 30 (12.10%) *ne* i 37 (14.92%) *možda* na pitanje “Slažete li se da je radi zdravlja neophodno vježbati najmanje 3 puta po sat vremena u toku nedjelje?” (grafikon 18).

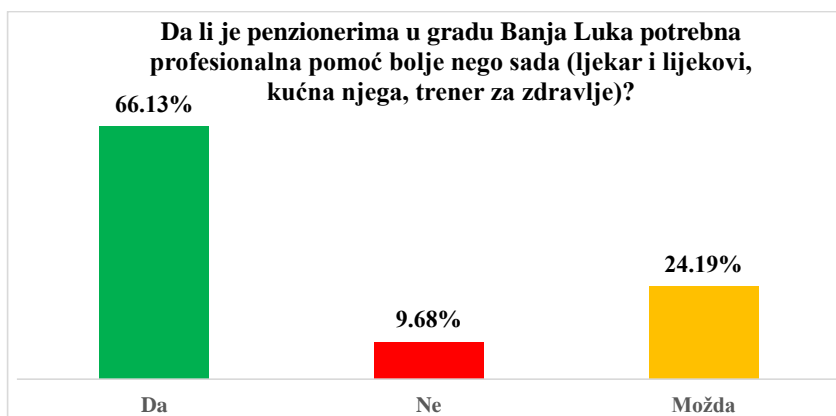
Grafikon 18. Odgovori na pitanje “Slažete li se da je radi zdravlja neophodno vježbati najmanje 3 puta po sat vremena u toku nedjelje?”

Svaki sedmi (36 ili 14.52%) ispitanik je odgovorilo *ne*, 97 (39.11%) *možda* i 115 (46.37%) *da* na pitanje “Da li je brzo hodanje, trčanje i vožnja bicikla najbolji lijek protiv infarkta?” (grafikon 19).

Grafikon 19. Odgovori na pitanje “Da li je brzo hodanje, trčanje i vožnja bicikla najbolji lijek protiv infarkta?”

Većina ispitanika, njih 164 (66.13%) je odgovorilo *da*, 24 (9.68%) *ne* i 60 (24.19%) *možda* na pitanje “Da li je penzionerima u gradu Banja Luka potrebna profesionalna pomoć bolje nego sada (ljekar i lijekovi, kućna njega, trener za zdravlje)?” (grafikon 20).

Grafikon 20. Odgovori na pitanje “Da li je penzionerima u gradu Banja Luka potrebna profesionalna pomoć bolje nego sada (ljekar i lijekovi, kućna njega, trener za zdravlje)?”

4. DISKUSIJA

Na pitanje “Da li mladi imaju dovoljno slobodnog vremena u Banjoj Luci” najveći broj ispitanika je potvrdno odgovorio što potvrđuje da mladi Banjalučani smatraju da imaju dovoljno slobodnog vremena nakon svojih svakodnevnih i profesionalnih obaveza. Presjek ovog pitanja prikazan je kroz grafikon 1. Kroz grafikon 2 prikazani su odgovori na pitanje “da li grad Banja Luka zadovoljava potrebe mladih za aktivnostima u slobodno vrijeme”, također najveći broj ispitanika je potvrdno odgovorio. Čime su potvrdili da Banja Luka i njena cijela infrastruktura zadovoljava sve potrebe mladih za njihovim aktivnostima u slobodno vrijeme. Potvrdnim odgovorom dokazali su da Banja Luka pruža sve mogućnosti zadovoljavanja potreba za zabavom, odmorom, rekreacijom i kulturnim aspektom. Upravo ovim odgovorima potvrđen je jedan od strateških ciljeva Grada Banjaluka, a to je da kvalitetno razvijenom infrastrukturom i sadržajima zadovolji potrebe mladih za sprovođenjem slobodnog vremena, razvijenim i umreženim ljudskim resursima koji su nosioci aktivnosti u slobodno vrijeme. Međutim, grafikon 2. pokazuje da druga polovina ispitanika nije zadovoljna i neodlučna je po pitanju banjalučke infrastrukture i mogućnosti koje ona pruža za sprovođenje slobodnog vremena. Grafikon 3. nam pokazuje da su mladi neodlučni po pitanju načina za sprovođenje slobodnog vremena u našem gradu, čime nisu dokazali što je najviše uticalo na njihovu neodlučnost. Neodlučnost može biti proizvod urođenih crta ličnosti i kao i nedovoljnog sazrijevanja mladih osoba čime jednim dijelom poništava sve što Banjaluka pruža za sprovođenje slobodnog vremena, što se potvrđuje i odgovorom “NE” u anketi prikazanog grafikona 3. Međutim, kako živimo u XXI vijeku gdje je cijeli svijet pogođen-obuhvaćen opštom globalizacijom, urbanizacijom i modernizacijom uz navod da smo postali robovi modernog doba uz razvijenu tehnologiju koja mladima pruža neograničeno širok spektar mogućnosti kako da sprovode slobodno vrijeme. U toj beskonačnosti potencijala koje nudi savremena tehnologija, a upitno je kolika je u suštini njihova korist na živote mladih, uz njihovu “zelenost” potvrđuje se neodlučnost i negativizam po pitanju načina na koji sprovode slobodno vrijeme. Svega 34,27% ispitanika je izrazilo zadovoljstvo mogućnostima koje Banja Luka pruža. Grafikonom 4. potvrđeno je da ispitanici imaju potrebu za rekreacijom u slobodno vrijeme. Dominacijom potvrdnim odgovorom prikazanim u grafikonu 4 mladi pokazuju da svoju potrebu za zaba-

vom, igrom i druženjem ostvaruju kroz rekreaciju, čime imaju (Zrnić, 2017.) višestruku ličnu i društvenu korist gdje im fizička aktivnost i vježbanje omogućava transformaciju iz stvarnog u moguće stanje (Živanović, 2010). Ovim odgovorom mladi dokazuju da je njihova potreba za rekreacijom u slobodno vrijeme neograničena, jer se na taj način oslobađaju stresa, poboljšavaju svoje zdravlje, ostvaruju neophodnu socijalnu interakciju sa svojim vršnjacima koja je od izuzetnog značaja kada smo danas u moderno doba zarobljenici šablona hipokinezije, zadovoljavaju svoje motive i na kraju krajeva imaju priliku za odmor i razvoj ličnosti, čime pune baterije za novi dan i nove izazove koji ih očekuju u njihovoj profesionalnoj svakodnevnicu. Prema tome, adekvatno isplanirane i isprogramirane sportsko-rekreativne aktivnosti ostavljaju višestruke korisne i blagodatne efekte prvenstveno na život mladih i njihovu svakodnevnicu, čime značajno utiču i na njihov kvalitet života kao jedan specifičan, kompleksan segment koji je veoma značajan za svakog pojedinca. Neznatan broj ispitanika ne shvata rekreaciju značajnom za čovjeka i njegovo blagosotanje (grafikon 4). Odgovorima u grafikonu 5. potvrđeno je da mladi imaju potrebu za razvojem svoje ličnosti u slobodnom vremenu bez obzira da li bi to bilo u sportskom, kulturno - umjetničkom, religioznom i/ili sociološkom smislu. Grafikon 5. nam u suštini pokazuje potrebu i htijenje mladih banjalučana za sobom samim, čime oni u suštini žele da razviju i potvrde svoju ličnost i sebe kroz razne aktivnosti različitih osobina koje im naš grad pruža. Potvrđni odgovori prikazani u grafikonu 5. potvrđuju strateške ciljeve Grada Banja Luka koji su bazirani na razvoju zdravih stilova života i životnih navika mladih Banjalučana uz osiguravanje podrške za razvoj mladih. Ovim Grad Banjaluka potvrđuje da misli o svojoj omladini i svjesna je da na mladima svijet ostaje. Dakle na osnovu navedenog možemo potvrditi da je iz toga i proistekao moto: „**Nose te u srcu, čuvaju u duši... mladi su budućnost našoj Banjaluci**“. Ipak, traganje mladih za sobom potvrđuje odgovor “možda” koji je drugi po značajnosti na pitanja “Da li mladi imaju potrebu za razvojem ličnosti (sporstki, kulturno umjetnički, sociološki) u slobodno vrijeme”?, dok da je inertnost mladih Banjalučana mala dokazuje neznatna vrijednost odgovora “NE”. Banjalučani takođe smatraju da im poluprofesionalne aktivnosti poput hobija i volontiranja mogu donijeti samo dobro i pružiti im dodatne životne mogućnosti, što su dokazali potvrdnim odgovorom koji je prikazan u grafikonu 6. Upravo poluprofesionalne aktivnosti poput hobija i volontiranja, pružaju mladim Banjalučanima nove mogućnosti za razvoj lič-

nosti, ali i zadovoljavanje potreba u slobodno vrijeme kakve su potreba za rekreacijom, zabavom kao i kulturnim aspektom sprovođenja slobodnog vremena. Pored zadovoljavanja potreba kao i ostvarivanja efekata i otvaranja mogućnosti za sebe pomoću aktivnosti sa poluprofesionalnim karakterom, lijepo je znati da ste njima možda učinili neko dobro djelo, pomogli nekome, nekome olakšali svakodnevnicu i slično. Druga polovina ispitanika odgovorila je prvenstveno neodlučno, odgovorom “možda” čime su dokazali da ne vide i ne shvataju širok spektar mogućnosti koje poluprofesionalne aktivnosti sa sobom nose, dok ostatak misli da nema ništa od poluprofesionalnih aktivnosti. Grafikon 7. ukazuje opet na neodlučnosti mladih u želji za osmišljavanjem sadržaja za što kvalitetnije sprovođenje slobodnog vremena u našem gradu. Neodlučnost može biti definisana strahom od dodatnih aktivnosti i oduzimanjem slobodnog vremena, jasno nedefinisanim položajem mladih u današnjem društvu kao i neznanjem čime bi ti sadržaji mogli doprinijeti našoj Banjoj Luci. Kroz ovu neodlučnost, mladi pokazuju da ne shvataju na pravi način ni politiku, prvenstveno kao društvenu aktivnost sa ciljem da u nju bude uključeno što veći broj ljudi. Zajedničkom interakcijom u istom pravcu i zajedničkom borbom, mnoštvo ljudi može uraditi svašta. Odatle stara izreka: “Dve glave su pametnije od jedne”, koja nam želi reći da borbom i težnjom za iste ciljeve možemo obezjediti bolju i raznovrsniju svakodnevnicu sebi i svojim najbližima. Upravo, u ovome se ogleda jedan od strategijskih ciljeva omladinske politike Banjaluke koja teži ka tome da mladima pruži i unaprijedi mogućnost za aktivno učestvovanje, a jedna od tih mogućnosti je upravo prilika u kreiranju i odlučivanju o sadržajima koje Banjaluka pruža i/ili bi mogla pružati. Takođe, u grafikonu 7. vidi se ambicija i želja mladih sugrađana da učestvuju u kreiranju sadržaja za što kvalitetnije sprovođenje slobodnog vremena, čime se dokazuje želja da se njihov glas čuje i vidi rad koji će doprinijeti razvoju našeg grada, dok potvrđan odgovor na ovo pitanje možemo tumačiti ambicijom za zauzimanjem što boljeg položaja u društvu. Potvrđni odgovor možemo predstaviti i poslovicom: “Na mladima svijet stoji”. Ipak, grafikon 7. nam takođe pokazuje da postoje naši sugrađani koji žele da se bore za bolju, zanimljiviju i bogatiju Banjaluku što se tiče sadržaja i mogućnosti koje nam pruža i/ili bi mogla da pruži. Takvi Banjalučani dokazuju da vole svoj grad i da o njemu misle na pravi način. Nažalost, odgovorom “ne” neki ispitanici su pokazali nezainteresovanost za naviku različitim sadržajima u našem gradu (grafikon 7.). Grafikon 8. nam pokazuje da su mladi

mišljenja da ne iskorištavaju maksimalno mogućnosti u svoje slobodno vrijeme u Banjoj Luci, dok druga polovina jednim manjim dijelom dokazuje sa sigurnošću da maksimalno iskorištavaju mogućnosti koje Banja Luka pruža. Rezultatima prikazanim u grafikonu 8. možemo otvoriti novu diskusiju koje su to i kakve su mogućnosti koje Banjaluka pruža za sprovođenje slobodnog vremena, jer i prikazani rezultati ukazuju da Banjalučani su neodlučni po pitanju iskorištavanja mogućnosti koje grad pruža u slobodno vrijeme. Odgovori prikazani u grafikonu 6., dodatno su potvrđeni grafikonom 9. Čime su mladi sugrađani dokazali da na pravi način shvataju značaj i mogućnosti koje volontiranje i volonterski rad nosi sa sobom. Potvrdnim odgovorom pokazuju da na volontiranje pored humanog karaktera koji samo sa sobom nosi, pruža mogućnosti dokazivanja i borbu za bolju budućnost i bolje sutra i bolji položaj u društvu, a na kraju krajeva društva u celini. Volonterskim radom i volontiranjem, mladi sebi otvaraju vrata za bolje sutra i zauzimaju bolji položaj u društvu, jer upravo jedan od strateških ciljeva Grada je zapošljivost mladih uz mogućnosti da im se na taj način olakša život. Međutim, kako grafikon 6. pokazuje, tako grafikon 9. potvrđuje da mladi sugrađani ne shvataju volontiranje i taj način rada na pravi način što potvrđuje odgovorom “ne” i “možda”. Na osnovu grafikona 10. banjalučani nisu sigurni da li je infrastruktura dovoljno kvalitetna za sprovođenje slobodnog vremena, dok neznatno manji broj potvrđuje kvalitet banjalučke infrastrukture za sprovođenje slobodnog vremena. Ipak najmanji broj Banjalučana je nezadovoljno infrastrukturom našeg grada (grafikon 10.). Ipak, na osnovu rezultata prikazanim u grafikonu 10. Grad Banjaluka, kao i svi njeni građani, njeni Banjalučani treba da idu u pravcu jačanja infrastrukture, jer jaka i raznovrsna infrastruktura nam pruža neograničen niz mogućnosti za zadovoljavanje motiva različitog karaktera, za zadovoljavanje raznih potreba, ostvarivanje ciljeva i na kraju krajeva primamljivija je i interesantnija stranim posjetiocima. Pružanjem šireg spektra mogućnosti, time eliminišemo dokolicu i monotoniju kao štetan vid slobodnog vremena uz isključivanje negativnih uticaja ulice i vršnjačkih grupa. Na taj način kada omladina ima mogućnosti za razvoj ličnosti, eliminišemo sveprisutniji kriminal, nasilje, konzumiranje štetnih supstanci i mlade usmjeravamo ka pravim životnim vrijednostima. Ipak dijelom odgovori grafikona 10. potvrđuju odgovore iz grafikona 7. Gdje je dokazana mogućnost prvenstveno, zatim želja za kreiranjem sadržaja za što kvalitetnijim sprovođenjem slobodnog vremena. Nažalost ne vide povezanost između sadržaja i infrastrukture,

jer jedno vuče drugo, tako novi, kreativni, kvalitetniji sadržaji zahtijevaju noviju, raznovrsniju, kvalitetniju infrastrukturu, kao što je poznato da infrastruktura pruža mogućnost za raznovrsnost sadržaja. Prema tome, angažman mladih u kreiranju sadržaja može privući pažnju i izaziva reakciju mladih za investiranje u novu i raznovrsniju infrastrukturu čime bi bile zadovoljnije potrebe mlade populacije, ujedno ostalih starosnih područja za kvalitetnom raznovrsnom infrastrukturom u našem gradu, čime bi korist bila ogromana i višestrana. Grafikon 11 nam pokazuje da su mladi ispitanici mišljenja da im je potreban određeni budžet da bi mogli sprovesti slobodno vrijeme u Banjoj Luci. Smatraju da svi načini za sprovođenje slobodnog vremena bez obzira da li bili sportsko-rekreativni, kulturno-umjetnički, religiozni i/ili neki drugi zahtijevaju određena novčana sredstva. Manji broj mladih ispitanika negira da im je potreban budžet, dok postoje oni koji nemaju jasno definisano mišljenje po ovom pitanju. Prema grafikonu 11, zaključujemo da slobodno vrijeme mlade sugrađane ipak košta, što njima predstavlja otežavajuću okolnost obzirom na školovanje i nezaposlenost. Međutim, mladi nisu sigurni u podršku Grada što se tiče sprovođenja slobodnog vremena, prema tome najveći broj Banjalučana je nedefinisano odgovorio. Sljedeća većina ispitanika imala je negativan odgovor što se tiče podrške Grada u sprovođenju slobodnog vremena, dok najmanji broj ispitanika je potvrdno odgovorio i jasno vidi i/ili osjeti podršku mladima u sprovođenju slobodnog vremena (grafikon 12). Odgovori prikazani u grafikonu 12. treba da predstavljaju alarm za Grad Banjaluku koja treba da uloži dodatne napore i da dokaže mladim građanima da stoji iza njih i "čuva im leđa" u svakom trenutku. Ovim problemom trebala bi se baviti omladinska politika grada, grad u cjelini (gradonačelnik i Skupština grada), u smislu da u što većoj mjeri realizuje pred sobom postavljene strateške ciljeve, da ima jasnu viziju za probleme mladih i da, na kraju krajeva podršku mladima vidi kao misiju i ključni izazov koji se mora efikasno riješiti. Grafikon 13 nam pruža uvid u odgovore na pitanje: „Da li grad Banjaluka pruža kreativne sadržaje mladima za sprovođenje slobodnog vremena?“. Najveći broj ispitanika, njih 36,69 % se neodlučno izjasnio odgovorom „možda“, dok nešto manji broj, njih 33,47% je mišljenja da naš grad pruža kreativne sadržaje za sprovođenje slobodnog vremena. Ipak, beznačajno najmanji broj ispitanika misli da Banjaluka ne nudi sadržaje za kreativno sprovođenje slobodnog vremena. Ukoliko bi mladi značajnije shvatili i imali ambiciju da aktivno učestvuju u kreiranju sadržaja, zatim ozbiljnije i na pravi

način shvatili volonterski rad, sigurno je da bi „tas na vagi prevagnuo“ na stranu kreativnih sadržaja. U grafikonu 14 vidimo da mladi Banjalučani žele osmišljene i kreativne sadržaje za sprovođenje slobodnog vremena u svom gradu, čime su dokazali želju za kvalitetno sprovedenim slobodnim vremenom nakon svakodnevnih, profesionalnih obaveza. Naspram grafikona 13 koji ukazuje na nesigurnost mladih vezano za kreativne sadržaje u Banjoj Luci, grafikon 14 nam pokazuje da i dalje jedan dio njih, ali manji, nije siguran da li su u Banjoj Luci mogući osmišljeni, kreativni sadržaji za sprovođenje slobodnog vremena. Značajno najmanji broj je onih koji ne žele osmišljene, organizovane i kreativne sadržaje u našem gradu, čime potvrđuju svoju inertnost, zavisnost i zarobljeničtvo prouzrokovano modernom tehnologijom koja nam je istovremeno nametnula sedentarni način života okarakterisan hipokinezijom. Međutim, grafikon 15 nam potvrđuje da mladi sugrađani shvataju značaj blagodati koje nam pružaju rekreativne aktivnosti. Neznatan, beznačajan broj je onih sa neodlučnim i negativnim odgovorom koji ne shvataju na pravi način značaj fizičke aktivnosti za psiho-somatsko zdravlje, blagostanje i funkcionisanje čovjekovog organizma. Ipak u grafikonu 15., dominantne odgovore predstavljaju potvrdni, čime Banjalučani dokazuju da na pravi način shvataju korist od sportsko-rekreativnih aktivnosti, kao i borbu pomoću navedenih aktivnosti protiv štetnih faktora i uticaja slobodnog vremena i savremenog načina života. Sportsko-rekreativne aktivnosti svakom pojedincu olakšavaju svakodnevnicu pored blagodatnih efekata na psiho-somatsko zdravlje i kvalitet života. Uz navedeno, sportsko-rekreativne aktivnosti zadovoljavaju potrebu za aktivnim odmorom, razvojem ličnosti, zabavom uz razvoj funkcionalnih i motoričkih sposobnosti koje su značajne za svakog pojedinca. Sportsko-rekreativnim aktivnostima razvijamo funkcionalne kapacitete, snagu, fleksibilnost uz neophodnu relaksaciju zbog današnjeg, ubrzanog i stresnog načina života kao i korekciju tjelesne posture, jer većinu dana sprovodimo u neprirodnim položajima. Grafikon 16 nam dokazuje da mladi ispitanici sa značajnom sigurnošću ne potvrđuju da li grad posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata za vježbanje. Iako Banja Luka, poznata kao grad zelenila, sugrađani ne potvrđuju dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata bez obzira na broj parkova, šetališta, izletišta, teretana na otvorenom i u zatvorenom prostoru, otvorena i zatvorena igrališta i sportske terene, fitness centre, wellness centre, sportske sale i dvorane. Beznačajne razlike prikazane grafikonom 16 možemo uporediti sa grafikonom 10 koji ukazuje da mladi

Banjalučani nisu sigurni da li Banjaluka posjeduje potrebnu infrastrukturu za sprovođenje slobodnog vremena. Ali grafikonom 17 potvrđuju da su fizička aktivnost i vježbanje dostupni svima bez obzira na biološku starost, prema tome, mladi Banjalučani su pokazali i potvrdili „zdravo“ mišljenje što se tiče značaja vježbanja za cjelokupno zdravlje. Neznatan broj ispitanika je dao neodlučan i negativan odgovor. Takođe, mladi ispitanici su dali potvrđan odgovor na osnovu ekstenziteta rada, čime smatraju da je radi zdravlja neophodno vježbati najmanje tri puta po sat vremena sedmično. Međutim, grafikom 19 nam donekle pokazuje na neodlučnost ispitanika da li su brzo hodanje, trčanje i vožnja bicikla najbolji lijek protiv infarkta. Najveći broj naših sugrađana smatra da su navedene aktivnosti najbolje mjere prevencije protiv srčanog udara, međutim neznatno manji broj njih nije siguran u navedeno, te je neodlučno odgovorio. Pored nepravilno dozirane fizičke aktivnosti, mnogi faktori dovode do srčanog udara. Nažalost jedan od vodećih faktora koji dovodi do infarkta je nepravilno dozirano opterećenje u radu na osnovu intenziteta i ekstenziteta. Ipak, ubjedljivo najmanji broj ispitanika negira da su aktivnosti poput brzog hodanja, trčanja i/ili vožnje bicikla dobar vid prevencije protiv infarkta. Grafikom 20 ukazuje na osvještenost mladih Banjalučana prema starijoj populaciji, koju prof.Zrnić navodi kao osobe treće dobi, te sa velikom značajnošću smatraju da je penzionerima potrebna profesionalna pomoć u većoj mjeri nego što je trenutno imaju.

5. ZAKLJUČAK

Slobodno vrijeme predstavlja širok, kompleksan pojam kojim se otvara niz mogućnosti. Takođe, ovom pojmu su srodni sinonimi kao što su: dokolica, odmor, neradno vrijeme, vanradno vrijeme, naše vrijeme, vrijeme za hobi i aktivnosti. Upravo, aktivnosti i interakcije koje sprovodimo u prostoru slobodnog vremena ga definišu, karakterišu i daju mu konture. Posebnu ulogu i veliki značaj u ovom domenu ima naučna disciplina zvana sociologija slobodnog vremena sa svojim definisanim problemom, predmetom i zadacima. Sociologija slobodnog vremena prati slobodno vrijeme društva kao cjelinu društvenih pojava, društvenih djelovanja i ponašanja pojedinca i grupe u slobodno vrijeme, kao i njihovih međusobnih odnosa koji pri tome nastaju. Prema tome, slobodno vrijeme dijelimo po potrebama koje pojedinac ima za zabavom, odmorom, rekreacijom i kulturnim aspektom sprovođenja slobodnog vremena. Međutim, aktivnosti koje sprovodimo u slobodno vrijeme stvaraju strukturu i oblik u društvenom svijetu oko nas, ali istovremeno taj svijet strukturise te aktivnosti. U zavisnosti od toga koje aktivnosti sprovodimo i koje su predmet našeg interesovanja u slobodnom vremenu, u tom pravcu se razvija naša ličnost. U današnjem modernom vremenu kada je sve digitalizovano i modernizovano uz sveprisutan proces globalizacije nudi nam se neograničeno mnogo mogućnosti za sprovođenje slobodnog vremena. Danas je opštepoznato da se sve riješava klikom na pametni uređaj, što nam ukazuje da je dominantan sedentarni način života okarakterisan hipokinezijom i nažalost štetnim aktivnostima po mlade uslovljenim vršnjačkim grupama i ulicom. Ipak spas od toga ogleđa se kroz zdrav način života u kojem fizička aktivnost i vježbanje igraju dominantnu ulogu sa svojim blagodatnim efektima po čovjeka. Poznato je da vježbanje pruža čovjeku transformaciju iz stvarnog u moguće stanje. Prema tome ovdje glavnu ulogu zauzima sportska rekreacija koja svojim planiranim i programiranim sadržajima puža čovjeku bijeg od profesionalne svakodnevnice i posljedica koje ona sa sobom nosi. Rekreacija čovjeku pruža korist na više nivoa počevši od lične ka društvenoj, do ekonomske. Navedeno potvrđujemo iz pojma “recreate” što znači ponovno stvaranje, obnavljanje, osvježanje, zabava i/ili razonoda. Postoje faktori koji na direktan i/ili indirektan način narušavaju čovjekov antropološki status, kao i oni pomoću kojih taj status održavamo u ravnoteži. Međutim, uslovi životne sredine u kojoj živimo kao i cjelokupna infrastruktura značajno doprinose

moogućnostima za sprovođenje sportsko-rekreativnih aktivnosti koje da bi postale svoj puni efekat i bile efikasne moraju biti isplanirane i isprogramirane do najsitnijih detalja. Sprovođenje slobodnog vremena kroz zdrave i humane aktivnosti pruža mladima šansu za zdrav razvoj i angažman. Ipak, mladi bez pomoći zajednice i nadležnih institucija ne mogu sve to postići. U tome se ogleda uloga omladinske politike kao političke grane koja je bazirana da vodi brigu o mladima i da se bori za njihovo bolje sutra. Upravo na tome bazirani su ciljevi u našoj Republici, Republici Srpskoj koji se ogledaju kroz zapošljavanje, aktivno učešće, zdrave stilove života, izvrsnost i slobodno vrijeme mladih. Banja Luka je poznata kao univerzitetski, privredni, politički, kulturni, finansijski i administrativni centar Krajine i Republike Srpske. Njena strategija vezana je za sistematsko napredovanje mladih u polju njihovih mogućnosti i interesovanja koje im Banja Luka pruža. Vizija i misija omladinske politike u Banjoj Luci je u korelaciji sa Evropom i Svijetom, savladavajući sve izazove pred koje naiđe uz poštovanje ključnih principa rada. Iz toga je kreiran moto koji glasi: **”Nose te u srcu, čuvaju u duši...mladi su budućnost našoj Banja Luci”**.

Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se utvrdi kako mladi provode slobodno vrijeme u Banjoj Luci. Rezultati istraživanja prikazani su grafikonomima na osnovu kojih je diskutovano o aktivnostima u slobodno vrijeme, sadržajima slobodnog vremena, postojećoj infrastrukturi, potrebnom budžetu, pomoći institucija mladima. Takođe, predmet diskusije bile su sportsko-rekreativne aktivnosti u slobodno vrijeme. Na osnovu diskutovanog zaključeno je da mladi imaju dovoljno slobodnog vremena koje ispunjavaju aktivnostima različitog sadržaja na postojećoj banjalučkoj infrastrukturi, jer grad Banja Luka zadovoljava potrebe mladih građana. Banjalučani su potvrdili da imaju potrebu za sprovođenje sportsko-rekreativnih i drugih aktivnosti koje im pružaju mogućnost za razvoj ličnosti. Međutim, zaključeno je da mladi sugrađani ne shvataju poluprofesionalne aktivnosti na pravi način, što se dalje ogleda inertnošću za kreiranjem sadržaja koje bi mogli da sprovode u slobodno vrijeme. Slijedeći zaključak se ogleda u tome da ne žele učestvovati u kreiranju sadržaja, jer nisu sigurni u potencijale postojeće infrastrukture, iako su sadržaji i infrastruktura u korelaciji. Dalje, da bi slobodno vrijeme provodili na kvalitetan način mladima je potreban određen budžet. Potreba za svakodnevnim budžetom kod mladih je izazvala neodlučnost i negativne stavove vezane za pomoć grada u provođenju slobodnog vremena. Iako su iskazali želju za

kreativnim sprovođenjem slobodnog vremena i sadržajima istog karaktera, banjalučani su ipak po pitanju toga podijeljenog mišljenja. Potvrđeno je da su rekreativne fizičke aktivnosti neophodne za zdravlje, te da Banja Luka posjeduje dovoljan broj sportsko-rekreativnih objekata. Kako omladina tako i sve uzrasne kategorije trebaju vježbati najmanje tri puta sedmično po sat vremena. Aktivnosti poput hodanja, trčanja i vožnja bicikla smatra se adekvatnom aktivnošću za sprovođenje slobodnog vremena, ali i najbolji način prevencije infarkta. Da bi aktivirali što veći broj mladih da učestvuju u bilo kojem obliku rekreativnih aktivnosti, neophodno je angažovanje sportskog kadra, trenera, u organizaciji i realizaciji sportskih aktivnosti. Upravo ovim vidom aktivnosti u slobodnom vremenu mladi se distanciraju od loših navika današnjice, što je domen djelovanja profesora fizičkog vaspitanja i sporta kao i trenera. Kako bi potvrdili uticaj rekreativnih aktivnosti na kvalitetnije provođenje slobodnog vremena te njegov uticaj na razvoj ličnosti, neophodno je realizovati eksperimentalne studije.

6. LITERATURA

1. Andrijašević, M. (2010). *Kineziološka rekreacija*. Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu : Kineziološki fakultet
2. Antolčić, M. (2016.). *Uloga medija u slobodno vremenu djece i mladih* (diplomski rad) Bouillet, D. (2008.) *Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje*. Sociologija i prostor, 46 (3-4):341-367
3. Božović, R. (1979). *Iskušnje slobodnog vremena*. Beograd: Mladost
4. Bošković, M. (2007). *Osnovi maloljetničke delikvencije*. Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
5. Bouillet, D. (2008). *Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje*. Sociologija i prostor, 46 (3-4):341-367
6. Brkljačić, T. (2012). *Povezanost osjećaja sreće i nekih aspekata provođenja slobodnog vremena*, Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu 153 (3-4):355-371
7. Denstad F. Y. (2009). *Priručnik za omladinsku politiku: Kako razvijati nacionalnu strategiju za mlade*, Izdavačka delatnost Saveta Evrope, Strazburg
8. Farkaš, H. (2014.) *Slobodno vrijeme kao resurs u postindustrijskome društvu*, Amalgam 6-7(6-7) : 37-56
9. Ilišin, V., Spajić, V. (2017.). *Generacija osujećenih: Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
10. Ilišin, V. (2013.) *Mladi u vremenu krize*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
11. Ilišin, V.; Gvozdanović, A.; Potočnik, D. (ur.) (2015.) *Demokratski potencijal mladih u Hrvatskoj*, Zagreb, Centar za demokraciju Miko Tripalo i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
12. Jensen, C.R. i Guthrie, S.P. (2006). *Outdoor Recreation in America*. Champaign, IL: Human Kinetics.
13. Jašović, Ž. (1983). *Kriminologija maloljetničke delikvencije*. Beograd: Naučna knjiga
14. Jugović, A. (2009). *Teorija društvene devijantnosti*. Beograd: JP Službeni glasnik.

15. Kraus, R. (2001). *Recreation and leisure in modern society*. Boston: Jones and Bartlett.
16. Križič, I. (2018). *Podrijetlo i razvitak vrste Homo sapiens*. Završni rad, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
17. Macanović, N. (2014). *Kriminogena inficiranost učenika*. Banja Luka: Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci
18. Malacko, J., Rađo, I. (2004). *Tehnologija sporta i sportskog treninga*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja. ISBN 9958-606-25-9.
19. Marks, K. (1976). „*Prilog kritici Hegelove filozofije prava*”, O istorijskom materijalizmu, Svjetlost, Sarajevo
20. Matučec, D. (2019). *Sociološki aspekti načina provođenja slobodnog vremena populacije mladih u Gradu Varaždinu*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
21. Milosavljević, B. (2004). *Socijalna patologija i društvo*. Banja Luka: Filozofski fakultet Banja Luka
22. Mitić, D. (2001). *Rekreacija*. Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Univerzitet u Beogradu.
23. Nišavić, M. (1957). *Rekreacija - zabava i razonoda u dokolici*. Fizička kultura, br. 1-2, str. 1
24. Relac, M., (1975). *Pojam, definicija i primjena sportske rekreacije*, Kineziologija
25. Singer, M. (1994). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
26. Todorović, A. (1984). *Sociologija slobodnog vremena*. Beograd: Interpret
27. Vidanović, I. (2006). *Rečnik socijalnog rada*. Zagreb, Hrvatska
28. Vejnović, D. (2002). Neki aspekti sociologije sporta. *Savremeni sport*, str. br. 34-37, Centar za sport. Banja Luka. UDK: 796:316-6
29. Vejnović, D. (2006). *Sociologija sporta*. Banja Luka: Univerzitet Banja Luka, Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta
30. Vejnović, D. (2014). *Nasilje i sport - uzorci, posljedice i strategije preživljavanja*. Banja Luka: Evropski Defendologija Centar
31. Vidulin-Orbanić, S. (2008). *Fenomen slobodnog vremena u postmodernom društvu*, Metodčki obzori 6 (3): 19-33

32. Williamson, H. (2017). *Podrška mladim ljudima (Knjiga 3): pogled u budućnost*, Izdavačka delatnost Saveta Evrope, Strazburg
33. Zrnić, R.(2017). *Rekreacija osobe treće dobi*. Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta, BIH: Banja Luka, Republika Srpska
34. Živanović, N. (2010). *Teorija fizičke kulture*. Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta, Niš

Internet izvori:

Omladinska politika Grada Banjaluka u daljem tekstu - OPBL, URL:
(PDF) Omladinska politika Grada Banja Luka (2018 — 2022) | Dejan Lucka - Academia.edu

Službeni glasnik Republike Srpske, broj 98/04, 119/08 i 1/12, URL:
<https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/PAO/Pages/Splash.aspx>

Zakonom o omladinskom organizovanju Republike Srpske u daljem tekstu - ZOORS, URL

Zakon o omladinskom organizovanju (pm.rs.ba)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

379.81-053.6(497.6 Бања Лука)

МЛАДИ и слободно

Mladi i slobodno vrijeme u gradu Banja Luka / Duško Vejnović
... [et al.]. - Banja Luka : Evropski defendologija centar za naučna,
politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka
istraživanja : Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj
Luci : Forum nevladinih organizacija : Naučno udruženje Sociološki
diskurs, 2023 (Banja Luka : Grafopapir). - 83 стр. ; 24 cm

Тираж 500. - Библиографија: стр. 81-83.

ISBN 978-99976-22-81-5

COBISS.RS-ID 138793729